

Paupitio.

Gb 282.

4.

AVSPICIIIS
 RECTORIS MAGNIFICENTISSIMI
 SERENISS. PRINCIPIS REGII
FRIDERICI AVGVSTI
 DE
LVDIS ROMA-
NORVM SECV-
LARIBVS
PRO LOCO

AB AMPLISS. PHILOSOPHORVM ORDINE
 INVSITATA SIBI BENEVOLENTIA
 ASSIGNATO
 PRID. KAL. DECEMBR
 A. R. G

∞ IO CC XVII

LOCO CONSVETO DISPVTABIT

CHRISTOPH. FRID. AYRMANNVS

L. A. MAG

RESPONDENTE

M. SAMVELE IONATHAN PAVPITIO

DAMA-SAX. SS. THEOL. CVLT

VVITTEBERGAE SAXONVM
 EX OFFICINA CHRISTIANI SCHROEDERI, ACAD. TYPOGR

RECTORIS MAGNIFICENTISSIMI
SERENISS. PRINCIPIS REGII
FRIDERICI AUGUSTI
LVDIS ROMANORVM
LARIIVS
PRO LOCO

AB AMPHIB. PHILOSOPHORVM ORDINE
INVENTA
CHRISTOPH. FRID. AYMANNVS
EX OFFICINA

DE
 LVDIS ROMANORVM
 SECVLARIBVS

I

Non necesse habeo, cum iam aliquid scribendum sit, causam dicere repetiti a praesente seculari anno argumenti. Praeiuit mihi in simili re Petrus Taffinus, eruditus Patrum Iesu Socius, causasque, cur suum de Romanorum anno ludisque secularibus librum primo societatis suae seculari anno emitteret, exposuit. Qui etsi diligentia sua, qua in hoc argumento uersatus est, me facile a scribendo deterrere poterat, tamen quoniam id iam ante quam iste mihi innotuisset occeperam, institutum mutare nolui. praesertim cum idem quod illi etiam mihi licere putauerim, perlectoque libro, meas de eadem re cogitationes et coniecturas paulo diuersas fuisse deprehenderim, ut, si coepto insisterem, haud metuendum mihi fuerit, ne nihil noui attulisse uiderer. Accedit, quod neque iste se ab Onuphrio Panuino, qui ante eum de ludis Romanorum secularibus scripserat, ab inita semel uia auocari passus sit. Horum ego excellentium uirorum existimatio-

A

matio-

mationi nihil hac mea qualicumque opera detractum uolui, quin potius commendasse uideri potero, quod scripti mei non aliam ac spicilegii eorum messi adhibiti rationem haberi cupierim. Exposuit de ludis secularibus aliqua etiam Angelus Politianus, Miscell. c. LVIII. quem exscripsit Io. Rosinus, Antiq. l. V, c. XXI. Alexander etiam ab Alexandro quaedam de illis, sed parum accurate, tradit l. VI, c. XIX dierum genialium. hos ludos quoque, sed confuse, describunt Io. Lud. Viues, et Leonh. Coqueus in Comm. ad August. de Ciu. Dei, l. III, c. XVIII. non aliter de iisdem scripsit Wolfg. Lazius Com. reip. Rom. c. VI. Notat quaedam huc pertinentia G. G. Leibnitius in diss. de numis Gratiani, in quibus scriptum, Gloria noui seculi. Pitiscus in Lexico Antiq. Rom. parum noui attulit. Scripsit de ludis secularibus dissertationem Io. Adolph. Turretinus, quam tamen una cum aliis ad hoc institutum pertinentibus uidere iam non licuit. Illustrauit quoque nuper admodum hoc argumentum Vir Excellentissimus Dom. Martinus Hassen, Fautor ac Patronus noster aestumatisissimus.

Quoniam autem omnis disputatio in re ex antiquitate repetita uersabitur, dabo operam, ut ueterum scriptorum testimoniis, monumentisque aliis, asserta mea confirmem, atque in his, quae plurimum fidei habere ueroque simillima uisa fuerint, secutus, quae uero minus, deseruisse, recentioribus autem scriptoribus ita demum credidisse uidear, si cum ista, quam dixi, uetustatis regula comparati quam proxime ab ea abfuisse reperti fuerint.

Ante-

Antequam autem rem ipsam aggrediar, quoniam Romanorum ludi seculares a seculo nomen acceperunt, quid de hoc statuam breuibus edisserendum puto. Distinguere seculum soleo in astronomicum et ciuile. quorum illud proprie Cyclus et Periodus uocatur, et tantum propter ciuilis quandam similitudinem seculum dicitur. Inuentum hoc est Astronomorum, et, quatenus a Graecis ac Romanis usu receptum est, Periodus Graecorum et Romanorum uocari solet. Ios. Scaliger existimat Periodum Romanam constare CX annis, XXII lustris, et V Periodis minoribus, quarum singulae XXII annis constarent. Sed Dion. Petauius non immerito id commentum Scaligeri appellat, nullamque aliam Romanis praeter XXIV annorum Periodum notam fuisse ex Luiuio aliisque probat. Apud Athenienses Periodum annorum CXX se inuenisse putat Sam. Peritus, Eclog. Chron. l. IV. Cui similis est Sarsus Chaldaeorum, seu CXX annorum Periodus, quam illi anni magni mentem, Scaliger seculum Chaldaicum uocat, Canon. Isag. l. III.

Ciuile seculum appello istud spacium temporis, quod centum exacte annos complectitur, et, a certo initio ductum, ad distinguenda tempora a Chronologis et Historicis adhiberi solet. Ac uideatur haec consuetudo a Romanis, et Etruscis, unde illos accepisse putat Censorinus, ad alios demum peruenisse. cui rei indicio est, quod apud Graecos, et alios istorum temporibus antiquiores, rara seculi mentio, certe nullam extet uocabulum, quod proprie centum annorum spacium significet. ad

bouq

A 2

quod

DE LVDIS ROMANORVM

quod accedit, quod Romanis, qui origines urbis suae nossent, facilius fuerit secula inde fluentia computare, quam Graecis, atque aliis, apud quos initia fere sunt obscura. denique quod religione moniti sacra quaedam ludosque singulis centum, aut decem et centum, annis referre debebant Romani, necessitas quasi secula obseruandi ipsis imposita erat, id quod apud Graecos aliosque factum legere haud memini. Postea uero quam seculi ratio a Romanis usurpata est, ad alios statim, inprimis Chronologos recentiores, transiit, apud quos nihil usitatus seculis, quae illi uel a Mundo condito, uel a Christo nato, uel ab V. C. uel ab alio quodam insigni capite ducere solent. Romanorum autem seculum erat uel regulare, uel irregulare. quorum illud centum praecise annis continebatur, hoc plus minusue comprehendebat.

A seculo dicitur annus secularis, qui ex Romanorum instituto ultimus erat cuiusque seculi. Praeterea illis anni huiusmodi erant uel festi, uel non festi. Festos autem dico, quos sacris ludisque ab illis celebratos esse legimus. Apud Hebraeos talis erat annus quinquagesimus ἀπὸ τῆς κληρονομίας καὶ γεωργίας eorum in Cananaea. Apud Graecos anno nono reddebantur *Δαφνηθόρια*, anno quarto uel quinto *Ολύμπια*, *Παναθηναία* maiora, *Δήλια*, *Εγώπια*, *Βεργιώνια* tertio *Ακτια*. Sacrorum enim ludorumque accurate Romanis secularibus ratione temporis congruentium nulla alibi uestigia adhuc reperire potui.

II Quod

II

Quod autem ad ludos Romanorum seculares attinet, illi non unius, ut plerisque uisum est, sed trium mihi generum uidentur esse. quorum unum et antiquissimum in honorem Ditis patris et Proserpinae, inuenta horum numinum in campo Martio ad Terentum ara, ex consilio uatum, pro auerenda ab urbe populoque Romano pestilentia, eo in loco institutum, et successu temporis singulis centum annis redditum est. alterum genus post illud inuentum, atque ex monito et praescripto librorum Sibyllinorum, Apollini inprimis et Dianae, aliisque numinibus, pro iucolunitate urbis Romae dedicatum, et in campo eodem, itemque circo, et aliis locis, singulis centum et decem annis editum est. quocum primum genus insequentibus, ut opinor, temporibus in unum coaluit. his denique accessit genus tertium ludorum secularium ab imperatore Claudio, nisi fallor, primum, seculo ab V. C. octauo exeunte, ultimoque eius anno, publicae laetitiae testificandae causa institutorum, et deinceps centesimo quoque anno redditorum. de quibus quoniam nihil certi apud scriptores ueteres reperimus, pro imperatorum arbitrio uarii, neque unius generis, neque iisdem ac ceteri diis dicati, legibusque adstricti, fuisse uidentur. Dicti autem propterea sunt ludi seculares, quod singulis seculis, aut regularibus, aut irregularibus, a prima eorum origine, aut ab V. C. exactis reddi deberent.

Confusa quidem fere sunt, quod fateor, a scriptoribus tam ueteribus quam recentioribus tria hæc secularium ludorum genera, eam haud dubie ob causam, quod et nomen, et alia multa habent communia. Ego autem, probabili adductus coniectura, quam differentiam deprehendi, exponam. ratus fore ut, distinguendo hæc tria genera, ex multis nos difficultatibus, quas uel Taffini diligentia auxit magis quam minuit, extricaturi, ipsosque saepe sibi et aliis conciliaturi simus scriptores.

Ante omnia autem fontes praecipuos indicabo, quibus, una cum his, qui ante me de eodem argumento scripserunt, meas hausi coniecturas, fortassis non tam a uero, quam ab illorum sententia, alienas. Antiquissimum monumentum uiderur Sibyllae carmen, quod seruauit Phlegon Trall, et Zosimus. ad quod cum et alii prouocent, ab iis confictum non ausim dicere. Quindecimuirum Commentarios allegat Censorinus de die nat. c. XVII. Originem illi debent Tarquinio Superbo, qui coëmtis libris Sibyllinis Duumuiris eos inspiciendi custodiendique curam imposuit, qui deinceps de iis consulti, sacrisque et ludis, quos Praetores, Consules, et posteris temporibus Imperatores, edere solebant, rite faciendis adhibiti, et primum ad X, denique ad XV, maioremque etiam, numerum aucti fuerunt. hi, quae sacra ludique, et quo ritu, peracta erant, in libris notabant, qui XV-uirum commentarii dicebantur. Ab iisdem Augustus tempus secularium ludorum didicit, atque uti in posterum etiam obseruaretur edixit. Citat etiam Censorinus

forinus

forinus Valerium Antiatem, qui ab V. C. seculo VI medio Annales scripsit, itemque Pisonem Censorium, Ch. Gellium, Cassium Heminam, Lium. de quibus conferri meretur Vossius de Hist. lat. Extat Horatii carmen seculare, Augusti, ut testatur auctor vitae Horatianae, quae Suetonio tribui solet, iussu factum, eiusque ludis secularibus cantatum. ad quod pertinent Od. XXI l.1, & VI l.IV. Catulli carmen ad Dianam huc plane non pertinet, atque inscriptionem suam recentiori manui fert acceptam. Praeterea horum ludorum mentionem faciunt Festus Pompeius, Dio Cassius, Suetonius, Tacitus, Valerius Maximus, Herodianus, Zosimus, alii.

Ex quibus colligo, nomen quidem secularium ludorum singulis generibus esse commune, sed esse tamen ludos ipsos et ratione primae originis ac destinationis, et loco, et tempore, et sacrorum diuersis ceremoniis, adeoque re ipsa, diuisos. Nam quod de nomine ipso secularium ludorum dicitur, quod sit recentioribus demum temporibus, scilicet Augusti imperatoris, additum, nec primis, secundis, tertiis, nec forte quartis, impositum fuerit, inuentum est Onuphrii Panuini, cui eo minorem fidem habemus, quod nullum opinionis suae testem adducere sic potest, et de antiquitate uocabuli satis constat.

III

Ac primo quidem quod ad originem ludorum secularium attinet, de primo genere scribit Zosimus

mus l. ii, bello Romanorum cum Albanis, cum utrinque iam in armis essent, quendam prodigiosa facie conspectum esse, amictum pelle nigra, clamantem, Ditem patrem atque Proserpinam eis imperasse, rem sacram sub terra prius sibi facerent, quam uentum ad manus esset. Romanos hoc spectro territos aram sub terra struxisse, et facta re sacra defossam ad altitudinem XX pedum eam occultasse, ut Romanis exceptis aliis omnibus ignota foret. Ex quo apparet institutum hoc sacrum primum bello Romanorum cum Albanis, quod sub Tullo Hostilio, qui a. V. C. LXXXIII regnare coepit, gestum est. idque factum ex consilio uatis alicuius, siue uti putabatur numinis, non uero ex inspectione librorum Sibyllinorum, quae longo post tempore sub Tarquinio Superbo Duumuiris demandata legitur. Praeterea manifestum fit factum id sacrum esse Diti patri et Proserpinae. quod etiam fidem facit carmen Sibyllinum, quod pro eo adducitur, huc non pertinere, quod nulla in eo numinum istorum facta sit mentio, quamuis interpretes aliqui haec ibi subintelligi putent. quae uero nominantur, his nusquam sacra, de quibus loquimur, facta legimus.

Initio autem hoc sacrum Ditis et Proserpinae sine ludis peractum esse censeo, quos posteris temporibus hac occasione accessisse narrant Zosimus, et Valerius Maximus. Sabinus quidam nomine Valerius filios habuit tres, qui cum peste laborarent, diuinitus monitus est, ut eos Terentium deportatos ex Ditis patris et Proserpinae ara petita aqua calida recrearet. quo facto cum pristinae sanitati restituti

stituti fuerunt, aliquando somnio commonefacti sunt, ut ad Ditis patris et Proserpinae aram, a qua fuerat portio ipsis allata, furuae hostiae immolarentur, lectisterniaque et ludi nocturni fierent. id quod pater, inuenta ara his numinibus inscripta, effectum dedit. Quis autem fuerit Valesius, de eo non liquet. antiquior natalibus urbis fuit Valeriorum apud Sabinos familia, et iam sub Romulo illuc coloniam misit. Onuphrius Panuinius existimat eum sub Seruio Tullio uixisse, et patrem fuisse Poplicolae et M. Valerii. sed quo autore adductus id fecerit nescio. Interim tamen profecto hos ludos instituere debuit medio tempore inter annos p. V. C. LXXXIII, et CCXLV. quo anno P. Valerius Poplicola primum ex priuatis ludis publicos fecit, institutum tamen secutus Valesii. hoc enim significant uerba illa apud Valerium Max. quod publice nuncupatis uotis sacra fecerit.

Videntur autem hi ludi primo non statis temporibus fuisse alligati, sed eorum ad quos haec cura pertinuit arbitrio relictum fuisse, ut eos imminente urbi ingenti aliquo periculo facerent. Zosimus enim scribit P. Valerium eo motum, quod pestis urbem occupauerit. quae res antea etiam Valesium mouerat, ut testatur Valerius Max. et Festus scribit, in hac ara antea pro malis auertendis populum Ro. sacra facere solitum esse. Demum anno ab V. C. CCCV institutum esse opinor, ut hi ludi anno centesimo redderentur. Quorum pertinere puto hunc Varronis locum ex libro I de Sacerdotibus originibus, quem Censorinus l. c. refert. cum

multa ait portenta fierent, et murus ac turris, quae sunt intra portam Collinam et Esquilinam, de coelo essent tacta, et ideo libros Sibyllinos X-viri adissent, renunciarunt, uti Diti patri et Proserpinae ludi Terentini in campo Martio fierent, et hostiae furuae immolarentur, utique ludi centesimo quoque anno fierent. De centum annis quoque Valerius Antias alique testes sunt, apud eundem Censorinum. Praeterea annis etiam p. V. C. lxxv et lxxv hos ludos relatos legimus apud Liuii Epitomat. l. XLIX, qui his annis ludos Diti patri ad Terentum ex praecepto librorum Sibyllinorum factos esse scribit. id quod manifesto est indicio, eos ab altero ludorum genere, qui ex Sibyllae iam citato oraculo anno centesimo decimo instaurari debuerunt, diuersos fuisse. Simul autem ab allegatis autoribus in hanc adducimur coniecturam, anno primum p. V. C. CCCV inspectos de his ludis esse libros Sibyllinos, compertumque, eos in posterum centesimo quoque anno fieri oportere. et hoc quidem oraculum, quod ad primum ludorum genus pertinuerit, periisse, ab eo certe quod hodie extat diuersum fuisse, quoniam hoc neque Ditis et Proserpinae, neque centum annorum mentionem faciat.

Denique hi ludi tantum in campo Martio ad Terentum edi debuerunt, ut ex citatis aliisque autorum locis patet, cum reliqui etiam in aliis locis sint spectari soliti. Locus autem ille quis fuerit, ab aliis iam copiose explicatum est.

Id mihi hoc loco praetereundum non est, hos ludos

dos non statim ab initio, sed tum demum, cum centum annis redditi sunt, dictos esse seculares, antea uero uel Terentinos, uel nomine alio appellatos. quem admodum et Liuii Epitomator l. c. ludos uocat Ditis patris ad Terentum factos. et Verrius apud Festum ad distinctionem a reliquis nominat ludos seculares Ditis patris. Augustinus ludos inferis sacros uocat, et manifeste distinguit a ludis secularibus ex autoritate librorum Sibyllinorum institutis, de Ciu. Dei l. III, c. XVIII.

IV

Iam collato, cum primo hoc ludorum genere altero, quod in Apollinis aliorumque numinum honorem institutum esse dixi, apparebit, illud et ratione originis a sequioribus temporibus repetendae, et ratione temporis, et aliis etiam circumstantiis, a primo genere diuersum esse. Nihil celebrius est ludis ab Augusto Imperatore p. V. C. 1000XXXVII anno editis, adeo ut haud male fecerimus, si ab his ad antiquiora progrediamur tempora, atque hac ratione illorum tenebras quamuis exiguo lumine illustremus. De his autem nulla datur dubitatio, quin fuerint ex formula carminis Sibyllini, quod hodiernum exrat, instituti. testantur id scriptores supra allegati. Eius autem haec est sententia, Romanos singulis centum et decem annis diis immortalibus sacra facere debere, principio quidem Partis, tum Lucinis, itemque Telluri, Ioui, Iunoni, et Apollini. Conferamus nunc cum isto carmen

B 2 secu-

seculare Horatii, et scriptorum loca alia infra a me afferenda, apparebit, nisdem numinibus ludis istis sacra esse facta. Iam uero in allato Sibyllae oraculo nihil de Dite patre et Proserpina reperimus. Colligo exinde ludos et sacra, ex Sibyllae huius lege facta, plane diuersum a Terentinis institutum secuta fuisse.

De tempore aperta res est. de quo Horatium audiamus. ita uero ille

Cerrus undenos decies per annos
Orbis et cantus, referatque ludos.

idem uero etiam in ludis secularibus ante Augustum editis obseruatum esse docent nos XV- uirum Commentarii, cum quibus consentiunt Fasti Capitolini, uetus Horatii interpres, et ipsa Sibylla. quorum autoritatem quamuis in dubium uocauerit Dio. Petauus, assentientes tamen allegare possumus Onuphrium Panuinium, Ios. Scaligerum, Henr. Dodwelum, alios. Quando itaque apud ueterem scriptorem de centum saltem annis scriptum legimus, id ab errore aut scriptoris ipsius, aut describentium, profectum esse, tuto existimare possumus. Manifestus Liuii error apud Censorinum, qui asserit Caesarem ludos fecisse, quos centesimo quoque anno fieri mos fuerit. Contrarium enim, de his saltem, ex iis, quos allegaui, testimoniis certo demonstrare possum.

Mensem quoque, quo ludi ab Augusto et sequentibus eum Imperatoribus editi sunt, conferre pos-

possem, si de primo genere aliquid certi hac in parte afferri posset. de alterius autem generis ludis legimus, quod sub messis tempore peracti sint. Zosimus clare, ipso ait messis tempore, paucis diebus ante quam ludi peragerentur. et Claudianus in VII Consulatam Honorii,

- - iam flauescencia centum
 Messibus aestiuae detondent Gargara falces,
 Spectatosque iterum nulli celebrantia ludos
 Circumflexa rapit centenus secula consal.

Discimus autem ex Varrone, de re rust. l. I, c. XXXII, messem plerosque facere inter solstitium et caniculam, quod frumentum dicant quindecim diebus esse in uagina, quindecim florere, quindecim exarescere, cum sit maturum. iam uero solstitium aestiuum, quod hic indicatur, secundum Columellam l. II, c. IV, incidit in IX uel VIII Kal. Iul. qui dies est Iunii Iuliani XXII, uel XXIII. Caniculae uero ortus secundum Varronem ad diem VII Augusti Iuliani pertinet, ut computauit Dodyvellus Diff. X. Inter utrumque terminum accurate interiacent ter quindecim, uel XLV dies, quorum XV posteriores a die XXIII Iulii incipiunt, quibus, exaresactis frumentis, secundum Varronem communiter messis frumentaria fieri solebat, sed enim fieri potuit, ut id aliquor diebus ante acciderit. In antiquis certe Kalendariis ad diem VI Iulii, aut ad insequentes quoque, referuntur ludii Apollinares, qui cum nostris pariter editi uidentur esse. Probabile itaque

ex

ex his fieri concludo, ludos seculares ab Augusto, et aliis Imperatoribus, mense Iulio factos esse, idque etiam ante eos fuisse obseruatum. De Domitiani tamen ludis Onuphrius Panuius et alii existimant, quod XIII et sequentibus Septembris diebus celebrati fuerint, quibus diebus ad imperium ille prouectus est. Quibuscum ut conciliet Claudiani locum H. Dodvvelus, messes dicit alias aliis fuisse seriores, ut aliquando in Octobrem inciderint. praetereaque Poëtis familiare esse ostendit, annum integrum illa partis Synecdoche denotare. vid. Annales Statian. n. XXVI. Sed quicquid de Domitiani ludis statuendum fuerit, de reliquis certe sententiam ne mutemus, uel Zosimi loco adducimur. Parum firma enim coniectura est Onuphrii, cum ex Domitiani ludis conicit, omnium Imperatorum ludos seculares natalibus eorum imperii diebus esse editos. et consequenter, ante eos, ludos seculares omnes natalibus diebus urbis esse factos, qui fuerint XI, X, et IX Kal. Maii, siue ipsis Parilibus et sequentibus diebus. Nusquam enim legimus, quod in celebritatem diei natalis urbis Romae ludi isti, qui diuersum plane finem habuerunt, fuerint instituti. Interim adductus ab eo est Taffinus, ut idem statueret l. I, c. VIII.

Quod ad locum attinet, mea quidem est opinio, horum ludorum sacrorumque initium quidem factum esse in Campo Martio ad Terentum, ex praescripto oraculi Sibyllini, sed inde ad alia etiam loca peruentum esse. ducit enim nos ipsa Sibylla ad Iouis et Iunonis templa. aperte uero Zosimus scribit,

bit, primo ludorum die hostias propter ripam Tiberis ad Terentum esse consecratas, et spectacula edita. proximo die conscenso Capitolio, et conuictis ibidem uictimis oblati, ad extructum inde theatrum uenientes Apollini et Dianae ludos fecisse. quos quidem in Circo maximo, aliisque locis, editos fuisse, aliunde nouimus. At ludos Terentinos solummodo in Campo Martio fieri consueuisse, Valerius Max. Zosimus, aliique testantur.

Iam explicabimus etiam, qua ratione ducti ludos alterius generis ante Augustum editos cum sequentibus conuenisse statuamus, et quomodo ad eorum originem perueniamus. Refert de Augusto Imperatore Suetonius, quod ludos seculares, diligentissime annorum ratione subducta, in ordinem redegerit. ad hanc uero rem XV. uiros adhibuit, uti testis est Zosimus. hi singulis CX annis quatuor uicibus ante eum factos hos ludos, et quintos in eius tempora incidere affirmabant, ritusque sacrorum ueteres, inspectis libris Sibyllinis, ei subministrabant. et Suetonius scribit, eum inter antiquas ceremonias etiam ludos seculares restituisse. ipsum uero edito XV. uirum calculum approbasse legimus. Ex quibus probabile fit, ludos ab Augusto factos et ratione temporis, et loci, & instituti, et rituum ac sacrorum a Sibylla praescriptorum, accurate cum iis consensisse, quos XV. uiri ante eum factos prodiderunt. His ducibus denique, quos neque Imperator spreuit, ad alterius ludorum generis originem peruenimus. Referunt illi primos eius generis ludos, seu quintos ab Augusto, ad annum V. C. CCXCIX, ut ex

uti ex Cenforino discimus. Ex quo et illud, quod initio asserueram demonstratur, quod etiam ratione originis ludia Terentinis secularibus sint diuersi, quos iam anno V.C. CCXLV publicos factos esse supra ostensum est.

V |

Causam institutorum alterius generis ludorum hanc reddit Iosephus Scaliger, quod tunc temporis Periodus Romanorum, XXII lustris constans, a primo lustro primum in orbem redierit, annusque in solem, lustrum in annum, Periodus in lustrum conuenerit. Sed quoniam et initium lustrorum Romanorum, et Periodus ipsa, ualde dubia est et controuersa, omittimus hanc coniecturam, et quoniam ludi seculares nihil cum legibus astronomicis commune habere uidentur, aliam ex historia ciuili inuestigabimus. Existimo itaque inuentionem librorum Sibyllinorum occasionem dedisse huic instituto. Afferebantur hi primum ad Tarquinium Superbum, qui rex Romanorum factus est p. V. C. CCXX anno. hic, libris comparatis, Duumuiros creauit, et eorum custodiam iis demandauit. qui eos consulēbant, (uerba sunt Dionysii Halic. l. IV) quoties id Senatus decreuerat, cum in republica orta erat seditio, aut in bello grauis aliqua et insignis clades accepta, aut cum aliqua prodigia aut spectra apparuerant, quae magnum aliquod et cognitu difficile malum portendebant. Comprobat id exemplum Postumi, qui, initio belli Romanorum cum Latinis, cum uictus inopia laboraretur, metusque esset

esset ne plane deficeret, inspicere iussit libros Sibyllinos, ex quibus cum Cererem, Liberum, Liberamque, seu Proserpinam, placendam esse cognouisset, sacra eis aedesque uouit. sicut hanc rem narrat Dionys. l. VI. Idem refert l. X, antequam Tribunitiae seditiones ortae essent, anno p. V. C. CCXCIII, prodigiorum causa, quae tunc temporis maxima mala portendebant, libros Sibyllinos consultos monuisse, fore, ut bellum contra externum hostem civilis seditio praecederet, quae nascens sit ex urbe propellenda, deos placandos, sacrificiis uotisque mala auertenda, ita enim eos uictoriam ab hostibus reportaturos. quibus euulgatis, diis *ἐξαινεση-
λοις τε καὶ ἀποτροπαίοις*, malorum depulsoribus et auerruncis, hostias esse immolatas. Seditiones autem, quarum meminit Dionysius, durabant adhuc anno p. V. C. CCXCVIII. probabile igitur est tum temporis etiam Apollini aliisque diis ex monitu Sibyllae haec primum sacra ludosque facta esse, quae deinceps singulis CX annis redderentur.

Solebant enim his ipsis pro incolumitate Populi Rom. uota precesque fieri. Quam in rem conferrandum Horatii carmen seculare, itemque Od. XXI, l. I.

Hic (sc. Phoebus) bellum lachrymosum, hic
miseram famem,
Pestemque a populo et principe Caesare
In Persas atque Britannos
Vestra motus agat precē.

C

audia-

audiamus etiam quae Sibylla polliceatur.

Ταῦτά τοι ἐν Φρεσὶν ἦσιν αἰεὶ μεμνημένος εἶναι,
 Καί σοι πᾶσα χθὼν Ἰταλὴ καὶ πᾶσα Λατίνῃ
 Αἰὲν ὑπὸ σκήπτροισιν ὑπαυχένιον ζυγὸν ἔξει.

VI

Explicata iam aliquam partem duum generum ludorum secularium differentia, adhuc notandum arbitror, uideri mihi haec duo genera ab Augusto Imperatore anno V. C. 15 CCXXXVII in unum esse confusa, sine dubio quoniam prioris generis ludi anno 15 CCV omitti erant. ita enim Zosimus scribit, Augustum Ditis sacrificium neglectum adtempus renouasse, et diis, quibus his ludis sacra facta sint, etiam Ditem et Proserpinam accenser. Suetonius item intermissos dicit ante eum ludos seculares, scilicet non Apollini aliisque diis dicatos, qui secundum XV-uirum Commentarios a. V. C. 15 CCXXXIX editi fuerant, sed quos dixi Diti patri et Proserpinae sacros. aut quoniam, carmine Sibyllino ad Terentinos ludos pertinente amisso, putaretur, illos etiam eo quod allegaui carmine intelligi, dum hic praecipitur, ut diis immortalibus sacra fiant in campo ad Tiberim. Terentini enim etiam hoc in loco fieri solebant. Sed quaecunque uniendi haec duo genera causa fuerit, nostram praeterea confirmat sententiam, quod post Augusti ludos seculares Terentini anno V. C. 15 CCCV,
 et

et sequentibus seculis, plane omitti, neque unquam repetiti fuerint. deinde quod in Augusti secularibus a Domitiano redditis arae Terenti reuocatae et instauratae mentio fiat a Statio Sylu. l. I, et IV. per hanc uero aram illam Ditis et Proserpinae intelligimus, quae ad Terentum sub terra abscondita seruabatur. et in ludis postremo ab Honorio factis Diti sacrificatum innuere uidetur Prudentius, quamuis, nisi alia essent, hoc non satis firmo non aude-rem niti argumento.

VII

Peruenio ad tertium genus ludorum secularium, qui eum in finem instituti uidentur, ut iis centesimus quisque ab V. C. annus celebraretur. De quibus quoniam nullam factam memini mentionem, quod Apollini, Dianae, Diti, aliisque numinibus in specie dicati fuerint, existimo pro arbitrio Imperatorum, nulla habita oraculi alicuius Sibyllini ratione, institutos, iisque communiter diis, non iisdem solum quos dixi, sed et aliis, pro salute P. R. et perpetua imperii felicitate, uota facta esse et persoluta. Facti primum hi ludi uidentur a Claudio Imperatore ab V. C. l^o CCC anno, indeque redditi anno l^o CCCC et c^lo. et distincti etiam sunt ab Augusti ludis secularibus, cum iam fieri desuissent, uti inferius ostendetur. Habent hoc cum primo genere commune, quod praecise centesimo ab V. C. anno redire debuerunt. sed quod plura etiam cum reliquis ludis secularibus communia habuerint, ne-

que negare possum, neque affirmare ausim. Sufficit, quod ratione originis et primae institutionis a reliquis sint distincti. Quam ob causam putant aliqui non proprie seculares dici, et pluribus eos uerbis circumscribunt. Scaliger ludos uocat centenariis natalibus urbis editos.

VIII

Postea quam ludorum secularium differentias ex origine et institutione, aliisque circumstantiis, ductas exposuimus, sequitur ut ludos ipsos, et sacra, quae una cum iis peracta sunt, quae et qualia fuerint inuestigemus. Nulli enim ludi, ut Tertullianus scribit, sine sacrificiis peragebantur.

Antequam ludi aperirentur, praecones urbe tota atque Italia ibant, inuitantes ad ludos, quos nec spectasset quispiam, nec spectaturus esset, ut ex Suetonio, Zosimo, aliisque discimus. quae formula de eiusdem generis ludis accipienda est. quod nisi fiat, cum Romanorum uulgo eam ridebimus.

Deinde paucis diebus ante quam ludi peragerentur, in Capitolio, ut scribit Zosimus, temploque Palatino, Quindecimviri sedentes in suggestu lustralia populo distribuebant, cuiusmodi erant faces, sulphur, et bitumen. Haec quin omnibus ludorum generibus fuerint communia negare haud possumus.

Quod uero de distributione tritici, hordei, et fabarum, populo in iisdem locis, temploque Dianae coeunti facta ab eodem dicitur, id forsitan Augusti saltem.

saltem et eiusdem generis ludis secularibus fuit proprium. hanc enim in sententiam Zosimi locum interpretor, ubi scribit, *σίτον καὶ κριθὰν ἕκαστος* *Θέγει*, id est ferr, aufert, accipit, non uero secum affert, ut alii reddunt. itemque paulo post, *αὐταὶ γὰρ, ὡς ἐπιτάμ μοι, καὶ τῷ δήμῳ παντὶ διανεμόνται*, id est, haec enim, ut dictum a me est, uniuerso populo distribuuntur, non, ab uniuerso populo distribuuntur. Originem autem uidetur haec largitio traxisse a tempore, quod ludi sub finem messis edebantur. prima autem messis erat hordearia et fabaria, quam sequebatur frumentaria et triticiaria, sicut ex ueteri Kalendario rustico perspicimus. et quoniam singulis annis primitiae frugum diis offerri solebant, fieri potuit, ut illae hoc anno seculari populo harum rerum egeno distributae fuerint. Et aliis quoque temporibus frumentariae largitiones fieri solebant. Ad quas accessere aliquando missilia, quae uel aureis atque argenteis numis, uel tesseris, uel aliis rebus constabant, itemque epulae, quae ab Imperatoribus populo exhibebantur. de quibus copiose egit Taffinus l. I. c. IX.

IX

Hinc ad sacra ipsa ludosque accedebatur. De Tarentinis id saltem legimus apud Valerium Max. et alios, Valesium inuenta ara Ditis patris et Proserpinae hostias nigras, quae antiquitus furuae dictae

C. 3

sint,

sint, Terenti inmolasse, ludosque et lectisternia continuis tribus noctibus, quia totidem sibi filii morbo liberati essent, fecisse. cuius exemplum secutus P. Valer. Poplicola apud eandem aram caesis atris bobus, Diti maribus, feminis Proserpinae, lectisternium ludosque trinoctio fecerit, aramque terra, ut ante fuerat, obruerit. Festus scribit, ludos seculares centesimo anno ibi factos, in quibus hostiis furuis operati sint tribus diebus totidemque noctibus.

Ditis autem patris religionem Romani antiquitus receperunt. quippe cui et homines, quos impune occidere uellent, deuouebant. id quod a Romulo factum scribit Dionys. Hal. l. II, c. X. Aedes ei uouisse legimus Titum Tatium Sabinum. Proserpinae aedes uouit et extruendas locauit anno p. V. C. CCLX Postumius, paulo post a Cassio consecratus. de quo uideri potest idem Dionys. l. VI, c. XVII, et XCIV. Hanc superstitionem a Graecis didicerant. narrat enim Pausanias in Eliacis, apud Eleos templum Plutonis fuisse, quod licet quotannis semel aperiretur, nemini tamen introire licuisse praeterquam sacerdoti. Proserpinae templorum meminit idem in Corinth. c. XXXIV. Erat etiam in Samothrace antrum Hecatae sacrum, quod Zerinthus dicebatur, ubi canes sacrificabant, sperabantque qui in magnis uersabantur periculis, si eo confugerent, se liberatum iri, uti nos docent Suidas, et Schol. Aristoph. Putabant autem Plutonium dominum esse et regem terrae atque inferorum, quemadmodum Iouem superum.

II, de nat. deor. terrena, ait, omnis uis atque natura Diti patri dicata est, qui dis est, ut apud Graecos Pluton, quia et recidunt omnia in terram, et orientur e terra. Arnobius eum Iouem Stygium appellat. et Proserpina Iuno inferna dicitur a Virgilio.

Solitum vero esse his diuis de nocte sacra fieri, nigrasque uictimas offerri, etiam ex Virgil. Aen. VI, et Tibulli l. III, El. V, apparet. Nox enim perpetua est apud inferos. hinc apud Callimachum,

Ω χαρίδα τί τὰ νέρθε; πολὺ σκότος.

Martialis l. XII Epigr. Furias putauit nocte Ditis emersas. unde Pluto noctis arbiter dicitur apud Senecam, et Claudianum. Nocti uero ater color conuenit, quamobrem ipse Dis pater niger dicitur apud Ouidium.

Hoc quoque animaduersionem meretur, quod sacra illa sub terra peracta sint, et quod ara sit sub terra occultata ad altitudinem pedum XX. quod sine dubio eam ob causam factum est, quoniam diis inferis, qui sub terra essent, fierent. Legimusque idem de ara Consi, siue Neptuni, cui Romani Coniualia dicarunt, quae in Circo maximo occultabatur. de utraque conf. Alexander ab Al. dier. gen. l. V, c. XXVI, et eruditorum uir. notas. apud quos plura quoque de sacrificiis inferorum reperiuntur. Alii ideo factum contendunt, ne ab aliis praeterquam Romanis conspiceretur. qua ratione cum Eleu-

Eleufiniis myfteriis, quarum etiam quae parua dicuntur Proferpinae facra fuiffe tradit Scholiaftes Aristophanis, conuenirent, in quibus facra a peregrinis abfcondita feruabantur, et lex erat, τὸν ἐξ-
 αιόντων πᾶ μυστήρια πειθύναι, ut ait Sopater. De Neptuni equeftris aede iuxta montem Alefium narrat Paufanias in Arcad. ab eius aditu homines retentos effe. quorfum conferantur, quae fupra de Plutonis aede ex eodem retuli. Antequam autem ara ifta rurfus terrae mandaretur, infcriptum ei et tempus eft, quo ludi facti fint, et nomen eius, qui fecerit. Huiusmodi infcriptionem apud Zofimum reperimus, inde a Poplicolae temporibus, fi credere fas eft, repetitam. Ad eius exemplum Onuphrius magno labore effinxit infcriptiones, quae ille putat a Caefaribus aram eandem effe exornatam. qua opera dignum fe praeftitit, qui ab ipsis, fi tunc uixiffet, ad hoc negotium adhibitus fuerit. Sed num ufui ad hanc rem iftis temporibus eius diligentia effe potuerit, de eo ualde dubito.

Ludi quales fuerint, non conftat. Scenici enim pofterius inuenti funt, itaque Circenfes fuerint neceffe eft, de quibus infra dicendi locus erit. Iique haud dubie ignibus aut facibus de nocte accenfis celebrabantur, quemadmodum in Proferpinae facris fieri confueuiffe fcribit Lactant. Inft. diu. l. I, c. XXI, Praeterea quae de trinoctio, quo ludi peragebantur, afferri poffent. numerum enim ternarium in facris inferorum imprimis ufitatum fuiffe, neminem qui in fcriptoribus ueteribus uerfatus fit latere poteft.

Quod

SECVLARIBVS

Quod ad lectisternium attinet, quod diis factum dicitur, erat haec ceremonia nec Graecis incognita, qua lecti ponebantur in templis aut locis aliis, ut iis simulacra deorum uenerationis causa collocarentur, et circum illos aut supplicationes precesque, aut epulae diis exhiberentur. Lilius l. V, c. XIII originem eorum refert ad annum V. C. CCCLV. cuius auctoritati si stamus, lectisternia primis ludis secularibus adimenda erunt, aut credendum, non prima esse, quae hic a Lilio commemorantur.

X

Non erit ab hoc loco alienum, si a ludis Ditis secularibus distinctos esse doceam Taurios, de quibus P. Diaconus ex Festo sic scribit. Taurii appellabantur ludi in honorem deorum inferorum facti, instituti autem uidentur hac de causa. regnante Tarquinio Superbo, cum magna incidisset pestilentia in mulieres grauidas, quae fuerat facta ex carne diuendita populo taurorum, ob hoc diis inferis instituti ludi, et Taurii uocati sunt. Fortassis hi ludi sub P. Val. Poplicola IV Consule reuocati sunt, quos aliqui cum secularibus confundunt, ut infra a me dicitur.

XI

Dixi quae occurrebant de ludis Terentinis secularibus. sequitur nunc, ut et eorum sacra ritusque

D

que

que inuestigemus, qui secundum praescriptum Sibyllae instituti, et ab Augusto redditi sunt. Illa quidem de his ita cecinit.

- - - Θεοῖσι μὲν ἀθάνατοις
 Ρέζειν ἐν πεδίῳ παρὰ Θύβριδος ἀπώλετον ὕ-
 δωρ,

Οππῆ ξενότατον, νύξ ἠνίκα γαῖαν ἐπέλθῃ,
 Ἡελίς κρύψαντος ἐὼν Φάος. ἐνθα σὲ ρέζειν
 Ἱερὰ παντογόνους Μοίραις ἀενάϊς τε καὶ αἰγυίας
 Κυανέας, ἐπὶ ταῖς δ' Εἰλειθυίας ἀρέσασθαι
 Παιδοτόνους θυέσσιν, ὅπῃ θέρμις αὐθι δὲ Γαίῃ
 Πληθομένη χοῖρός τε καὶ ὅς ἰεροῖτο μέλαινα.

hoc est,

- - - diis quidem immortalibus
 Vt sacra facias in campo ad Tiberis immensam
 aquam,

Vbi arctissima, nox quando terrae supernenerit,
 Sole abscondente suam lucem, hic tu sacrificato
 Omnium generatricibus Parcīs agnos et capras
 Caeruleas, post haec Lucinas placato
 Puerperas hostiis, ut fas est, itemque Terrae
 Feraci et porcus et sus macietur nigra.

Hoc loco per immortales deos, quibus noctu fit sacrificandum ad Tiberim in Campo Martio, intelligunt aliqui Ditem patrem et Proserpinam, sed non uere argumentantur. quasi non etiam aliis diis in eodem loco noctu sacra fieri potuissent. Contextus cer-

certe ostendit, intelligi quae post recensentur numina, Parcās, Lucinas, et Tellurem, quibus illic fit sacrificandum, idque noctu, cum e contrario reliquis, quos coelestes uocat, interdiu, et in templis ipsorum, sacra facienda sint. Quamuis non negem, posse eos hic intelligi quatenus eorum sacra cum iis, quae ex Sibyllae praescripto peragebantur, coniuncta postea fuerunt, quae interpretatio a XV-uiris sub Augusto Imperatore adiecta uidetur. Pergit autem Sibylla.

Πάνλευκοι ταῦροι δὲ Διὸς παρὰ βωμῶν ἀγέ-
δων

Ἡματι, μῆδ' ἐπὶ νυκτὶ. θεοῖσι γὰρ ἔβρατίοισι
Ἡμέριος πέλεται θυέων τρόπος. ὡς δὲ καὶ
αὐτως

Ἰγεύειν δαμάλας τε. βοὸς δέμας ἀγλαὸν
Ἡρης

Δεξιάθω νηὸς παρὰ σεῦ. καὶ Φοῖβος Ἀπόλλ-
λων,

Ὅσε κ' Ἡέλιος κικλήσκειται, ἴσα δεδέχθω
Θύματα Λητοίδης.

hoc est

Candidi uero tauri Iouis ad aram ducantur
De die, non de nocte. diis namque coelestibus
Diurnus est uictimarum modus. eadem uero ra-
tione

Maestentur iuuencae. Vaccae corpus purum Iu-
nonis

D 2

Capiat

Capiat templum per te. et Phoebus Apollo,
 Qui et Sol uocatur, paria recipiat
 Sacrificia, Latonae filius.

Mihi nero uidetur, autorem huius carminis, dum
 hanc secularem Romanis religionem iniungit, id
 eos sub fabularum inuolucris monere uoluisse, ut,
 quotiescunque memoria eius eos subeat, uitae suae
 initia, cursum, exitumque contemplantur. ac de exitu
 quidem tempus ipsum eos admonere debere,
 quod pauci uiuendo attingant. ita enim carmen incipit.

ΑΜ' ὀπότεν μήνισος ἴνη χρόνος ἀνθρώποις
 Ζωῆς, εἰς ἑτέων ἑκατὸν δέκα κύβηλον ὀδεύων.
 hoc est,

Sed cum longissimum uenerit tempus hominibus
 Vitae, ad annorum centum et decem circulum
 means.

eum uero ut huc ab initio perueniant, deorum immortalium munus sit, ideo pro iam acceptis ab iis beneficiis gratias persolundas, eorumque auxilium in reliquum etiam uitae tempus esse exposcendum. quod ut necessarium esse indicet subiungit,

Μεμνήσθαι Ρωμαῖε, κ' εἰ μάλιστα λῆσαι ἑαυτὸν
 Μεμνήσθαι τῶδε πάντα.

id est,

Me-

Memento Romane, nec ualde obliuiscaris eius,
Memor sis horum omnium.

Incipi autem uult a Parcis, propterea quod hae fata ad-
ministrando, partiendoque singulis, seu distribuendo,
faciant ut homo existere incipiat. ab his proximas
collocat Lucinas, quibus debeamus quod in has uitā-
les auras producti simus. sequitur Tellus, quae maté-
riam suppeditauerit, ex qua potuerimus nasci, natos-
que tanquam benigna mater tollat et nutriat. Post hos
primo inducit Iouem tanquam coelestem diuinam-
que auram, quae afflatu suo corpoream uiolem ex-
citet, mentemque ei largiatur diuinæ particulam
aurae, qua sine depressa illa abiectaue iaceret. tunc
Iunonem affert, quoniam sine ea, tanquam humente
frigidoque aëre, languendum nobis esset, neque ui-
uere possemus nec spirare. ultimo loco Phoebum
seu solem commemorat, quod hic demum mensu-
ram reliquorum munerum impleat, dum calorem
corpori tribuendo, nos foueat, educat, atque ad flo-
rem aetatis et maturitatem perductos, diu uegetos
praestet, prohibeatque ne statim inde ad pristinum
statum relabamur. Atque ut mihi quidem uide-
tur, recte priora numina noctu, posteriora interdum
ueneranda praecipit. uita enim hominis quamuis
priorum beneficiis abundet, si reliquorum mune-
ribus careat, mors uerius et nox appellabitur,
quam uita, statim uero atque illorum splendore te-
nebrae eius disiectae fuerint, tunc demum caput extol-
lere atque in clara luce dieque uersari incipimus. Si-
bylla itaque statum, ad quem a singulis perducamur,

D 3

re-

respicens, prioribus nocturnum, reliquis diurnum cultum tribuit, quoniam, nisi horum lux accedat, nobis

Nox sit perpetuo una dormienda.

Accommodate autem ad hanc sententiam Parcae παντογόνως appellat. Parca enim, ut ait Vossius, de Idol. l. II, Astrologis est ius coelestis, vitae productrix et conservatrix ad certum usque spacium, quod excedi possit a nemine. Quod vero idem eas esse dicit ac fatum, mihi aliter videtur, qui fatum appello, secundum ueterum opinionem, leges ab aeterno et diis et hominibus a natura positas, quae mutari nequeant, ex quarum necessitate omnia et diuina et humana euenire putabant. harum non autores, sed ministrae factem sunt Parcae, quoniam factorum iussa ad hominis productionem uitamque spectantia exsequuntur. Ab eadem re nomina sortiti sunt, de quibus Scholion Graecum ad Pindari Olymp. adscribam. ἔσι δὲ τῶν ὀνόματα αὐτῶν πεποιημένα. καὶ ἡ μὲν κλυθώ παρὰ τὸ συγκλῶθειν τὰ ἀνθρώπινα. ἡ δὲ λάχσις παρὰ τὴν κλήρωσιν τὴν παιῶν ἢν ἕκαστος γεγωνῶς κελήρωται. ἡ δὲ τρίτη ἄτροπος, παρὰ τὸ ἀμεπίτρεπτον τῆς μοιριδίας ἀνάγκης. Dicuntur praeterea noctis filiae, quoniam, ut Vossius interpretatur, fatalia sunt obscura. quod etiam Sibylla spectare potuit, cum eis nocturna sacra, quibus et caeruleae agnae, seu nigrae, conueniunt, tribuit.

Non

Non minus apposite Lucinas uocat *παιδοτόνεις*, id quod optime explicat Scholiastes Aristoph. ad *Lyfistrat.* *Ειλείθυια, τριτέτην ἄρτεμις Φωσφόρος* (Diana Lucina) *τῆς εἰς τὸ Φῶς ἐλεύσεως πῶν βρέθων ἔφορος, καὶ ταῖς πηλίσσαις παρεστῶσαι θεά. ὁμηροῦ πλείας εἰλείθυιας ποιεῖ.* Confunditur saepe Lucina, quae partui et parturientibus praeesst, cum Diana et Phoebe, quae etiam Lucina, id est *Φωσφόρος*, indeque Luna dicta est, quae uenationibus et agriculturae est praeposita, itemque cum Hecate, quae et Proserpina dicitur. Catullus Lucinam a puerperis Iunonem uocari scribit. Quod uero Lucina haec ab aliis diuersa sit, docet Pausanias, in Atticis, qui eam ex Hyperboreis Delum uenisse scribit, ut parturienti Latonae opem ferret, e Delo uero ad alias gentes eius nomen et cultum peruasisse. Idem in Corinth. refert, quod apud Hermionenses quotidie et hostiis, et odoribus, ac donis culta sit. sed quales illae hostiae fuerint, quas nec Sibylla indicat, haud inuenire potui. Ab Argiuis quidem canis sacrificatum illi esse, ob facilitatem pariendi, autor est Socrates, apud Plutarch. Quaest. Rom.

Telluris uaria sunt nomina apud Graecos et Latinos, cuiusmodi Rhea, Cybele, Didymene, Ops, Mater, Proserpina, Vesta, et quae sunt alia. Adumbrari per eam solet, ut ait Vossius c. I. naturae pars, scilicet tellus, quatenus ex ea omnia quae cernimus ortum suum habent. quorum cum gaudeat multitudine, *πληθομένη* a Sibylla dicitur. De qua

qua dea, itemque de reliquis, Ioue, Iunone, et Apolline, eorumque sacris et hostiis, quoniam iam ab aliis satis explicatum est, nihil amplius adiicio, praeterquam quod ueteres per Iouem coelum cum aëre superiore, per Iunonem aërem inferiorem terrae contiguum intellexerint. qua de re conferendus Vossius l. c. l. II, c. LIX. Explicandum etiam erat discrimen inter *ἱερὰ ἀθανάτων* et *ἑσπέρια*, et inter sacra nocturna et diurna, quod istud sequi uideatur, sed haec et alia consilio omitto.

XII

Secutos autem esse Romanos in faciendis ludis secularibus istud Sibyllae oraculum, deinceps ostendam. Zosimus eos accurate describit l. II. Modus, ait, ludorum huiusmodi relatus est in literas. Locutus antea erat de ludis secularibus Seueri, Domitiani, Claudii, Augusti. et horum quidem ludorum leges Atteium Capitonem exposuisse, adicit. Nullum itaque dubium est, quin ex hoc ipso Capitonis ut uideatur scripto sua hauserit Zosimus. Ille uero primo omnium, proximis diebus ante ludos ipsos seculares, ludos nocturnos factos esse scribit Paris. *καὶ ταῖς Μοῖσαις*, ait, *ἀγῶσι παννυχί-
δας μετὰ σεμνότητος ἐν νύκτι.* Id uero plane conuenit cum Sibyllae oraculo, supra a me adducto. Pergit deinde Zosimus, Vbi ludorum tempus appetiit, quos tribus diebus totidemque noctibus in Campo Martio faciunt, hostiae propter ripam
Tiberis

Tiberis ad Terentum diis consecrantur. His autem diis rem sacram faciunt, uidelicet Ioui, Iunoni, Apollini, Latonae, Dianae, tum praeter hos Parcisi, et Lucinis, et Cereri, et Diti patri, et Proserpinae. Prima nocte spectaculorum, ad horam secundam, tribus aris in ripa fluminis constructis, Imperator cum XV-uiris tres agnos caedit, et aris sanguine respersis solidas uictimas adolet. Scena uero sine theatro constructa, lumina cum rogis accenduntur, et hymnus recens factus canitur, adeoque spectacula consentanea rebus diuinis eduntur. Et haec qui peragunt, pro mercede primitias fructuum, tritici, hordei, fabarum, accipiunt.

Quaeritur iam qui fuerint, quibus in ripa fluminis tres arae prima nocte erectae dicuntur a Zosimo. Parcisi quidem antea sacra peracta erant, ut idem nos docuit. supersunt igitur ex Sibyllae oraculo Lucinae et Tellus, quae duas sibi aras ad cultum nocturnum uindicare uidentur, quoniam reliquis numinibus interdium sacra fieri debuerunt. Tertiam uero aram existimo Diti patri et Proserpinae fuisse dedicatam, quae quidem eorum religio, uti supra opinatus sum, his demum temporibus sacris secularibus Augusti et reliquorum accessit, quoniam de ea nulla a Sibylla mentio facta est, aperta autem sunt Zosimi uerba, quibus iisdem ludis inter reliqua numina etiam Diti et Proserpinae sacrificatum fuisse testatur. Sed obstare hic uidetur, quod Sibylla Telluri porcum et suem nigram mactari uelit, Zosimus uero agnum ad id adhibitum scribat. at legitur et apud Homerum Telluri agna nigra litari solitum fuisse.

E

Ho-

Horum autem numinum cultus apud Romanos neque insolens erat, neque nouus. etenim Opi iam sub Romulo a T. Tatius Sabino aedes extructas, eique a. d. XIV Kal. Ianuar. annua sacra, Opalia dicta, facta legimus. Iuno uero Lucina iam Seruii Tullii aetate nota fuit, ut ex Dionysio Hal. discimus. et Trium Fatorum, id est Parcarum, templum memorat Procopius.

Quod uero noctu fieri haec sacra debuerint, conuenire uidentur cum magnis Eleusiniis, quibus noctu initiabantur. quemadmodum id etiam uisum est Herodiano, qui peruigilia hic ad instar Cereris initiorum facta scribit. Sed quod de scena dicit Zosimus, id de sequioribus temporibus accipiendum est, ut infra demonstrabitur, uetustioribus enim, ut ait Linius l. VII, Circi saltem spectaculum fuerat. Qui uero ludi hic spectari soliti sint, alibi a me indicabitur. Erant sane illi rebus diuinis consentanei, hoc est uenerationi Ditis, Parcarum, et reliquorum numinum accommodati. quorum faces accensae et rogi pertinent. de quibus supra Lactantii locum adscripti, pluraque apud ueteres autores inuestigari facile possunt.

Haec inter spectacula prima nocte exhibita hymnus recens factus audiebatur. sed quaeritur in quem, et a quo, cantatus fuerit. nam qui insequentibus diebus canebantur in laudem Apollinis, et aliorum, hic non intelligi possunt. apud alios uero praeter Zosimum nihil de hymno isto inuenire potui. Occurrit mihi tamen locus Ouidii, l. II Trist. El. I, ex quo colligo, Telluris laudes, cui antea sacra facta erant,

erant, illo esse percensitas, ita uero ille de Augusto,

Ipse quoque Aufonias Caesar matresque nurusque
Carmina turrigeræ dicere iussit Opi.

quem locum ut ex Zosimo interpretemur, proxime
insequentia uolunt uerba.

Iusserat et Phoebæ dici, quo tempore ludos
Fecit, quos ætas aspicit una semel.

Fuisse autem hoc nouum institutum, cum ex allatis
scriptorum locis, tum ex eo colligo, quod in Sibyl-
læ carmine nulla eius fiat mentio.

Denique quod de mercede scribit Zosimus, iis
qui ludos celebrauerint data, id plane conuenit cum
oraculo Sibyllino.

Πάντες δ' ἐξ οἴκοιο Φερέθων, ὅσπερ κομίζεω
Ἐσὶ θεμῖς θνητοῖσιν, ἀπερχομένοις βιότοιο,
Δαίμοσι μελιχίοισιν ἰλάσματα καὶ μακά-
ρῃσιν

Οὐρανίδαις. πᾶσι δὲ πάντα πεθισαυρισμένα
κείδω,

Ὅφρα τεθλυτέρησι κ' ἀνδράσιν ἐδριόσων
Ἐνθεν προσύνης μεμνημένος.

id est,

Omnes autem e domo ferant, quæcunque ferre
Decet mortales, soluentes uitæ primitias,

E 2

Diis

Diis benignis placamina, et beatissimis
 Coelestibus. haec omnia accumulata iaceant,
 Ut tam feminis quam uiris sacris affidentibus
 Illinc praebeas memor.

Quo loco τὸ δαιμόσι Taffinus uertit Geniis,
 et putat, ludis secularibus peculiare his sacrum insti-
 tuendum hic praecipere, in eoque declarando copio-
 sus est. sed quoniam nullam in suam sententiam
 testem adducere potuit, uersionem potius Opsopoei
 retinimus. Similiter uero in ludis Apollinari-
 bus edictum refert Liuius, ut per illos stipem deo,
 quantum commodum esset, conferrent.

Pergit Zosimus, Proximo die conscenso Ca-
 pitolio, et consuetis ibidem uictimis oblati, ad ex-
 tractum inde theatrum uenientes Apollini et Dia-
 nae ludos faciunt. Exposuerat ante quid primo lu-
 dorum die factum sit, iam ad alterum peruenit.

Quod autem Capitolum conscensum, indeque
 ad theatrum reuersum, scribit, id de Pompa ludo-
 rum intelligendum est. Solebant enim Romani ad
 sacra ludosque faciendos magno et splendido comi-
 tatu procedere. quem morem eos a Graecis di-
 didisse contendit Dionysius Halicarnassensis, eum-
 que copiosa oratione enarrat lib. VII, c. LXXII. An-
 tequam, ait, ludi committerentur, uiri principes
 pompam diis a Capitolio per forum in Circum ma-
 ximum ducebant, in qua primi erant eorum filii
 pubertati proximi. id quod in pompis etiam Circen-
 sibus et Theatralibus factum testatur idem lib. II, c.
 LXXI. hos sequebantur, (qui ludis ipsis inter-
 erant)

erant) quadrigarii et bigarii. post hos ibant leuiorum grauiorumque certaminum Athletae. sequebantur saltatorum Chori, ac tibicines, et citharistae, hinc Saryristae, post eosque rursus alii citharistae et tibicines. denique incedebant qui ferebant thuribula. quos sequebantur deorum simulacra, quae hominum humeris portabantur. Peracta autem pompa confestim et Consules, et Sacerdotes, et aruspices uictimas immolabant. post quae demum ad ludos peruentum est. Existimo itaque ad ludos seculares duplici aut triplici pompa peruentum esse, primo quidem die ex urbe ad campum Martium, altero conscensum Capitolium, unde ad theatrum demum progrediebantur.

Iam quid per consuetas in Capitolio oblatas uictimas intelligat Zosimus, uideamus. Sibylla Iouem prodit et Iunonem, quibus illae offerri debuerint. Celeberrimum uero apud Romanos templum erat in Capitolio Ioui, Iunoni, et Mineruae communiter a Tarquinio Prisco dedicatum, de quo conferendus Dionys. l. III, c. LXIX, et lib. IV, c. LXI, unde Iupiter Capitolinus appellatus est, cui etiam ludi Capitolini dicti fieri solebant. Cum itaque conscensum Capitolium dicitur, nihil aliud ne suspicari quidem possumus, quam Ioui et Iunoni iis litatum fuisse. erant enim hi dii, quibus pro more consueto uictimae in Capitolio offerebantur. apposite Virgilius id declarat, Aen. l. IX.

Iuppiter omnipotens, audacibus annue coeptis.
Ipse tibi ad tua templa feram solennia dona,

E 3

Et

Et statuam ante aras aurata fronte iuuen-
candentem, pariterque caput cum matre feren-
tem.

et Inuenalis Sat. X.

- - - - -
duc in Capitolia magnum
Cretatumque bouem.

quod Sibyllae apprime conuenit, quae Ioui candi-
dos tauros et iuuenas immolari uult. Seruius
quidem ad Virg. l. c. Ioui de tauro non immolatum
scribit, nisi triumphi nomine. sed quid obstat, quo
minus et hoc singulare fuisse credamus ludis secu-
laribus. De uacca candente, quam Iunoni immo-
lauit Dido, uidendus Virgilius, l. IV Aen. Ritus,
quo uictimae peracta pompa diis immolatae fue-
rint, refert Dionysius Hal. l. VII, c. LXXII. qui
apud ipsum legi possunt.

A Capitolio deinde ad Circum maximum, in
quo etiam theatra construi solebant, aut alium quen-
dam locum, ad spectandos ludos Apollinis et Dia-
nae, pompa progressa est. quo ubi peruenit, pri-
mo omnium, ut ex Dionysio colligio, Appollini et
Dianae sacrificatum puto, postea ludos ipsos esse e-
ditos. Apollo quidem, ut Macrobius ait, Sat. l. I, a
Romanis multa erat templa, aedes, aras consecutus,
celeberrimum tamen fuit, quod ei in monte Pala-
tino dedicauit Augustus Imperator, a quo etiam
Apollo Palatinus nominatus est. Dianae uero tem-
plum in Auentino monte iam a Seruio Tullio ex-
tru-

tractum est, ibique sacra illi Idib. Augusti faciebant mulieres, faces ardentes in Aricinum nemus ex urbe proferentes. Sed ludis secularibus peculiare eis in loco spectaculorum arae extractae esse videntur. Ac Apollinem quidem etiam Sibylla nominat, sed Dianam, et Latonam, quam Zosimus illis quoque adiungit, praetermittit. Quare existimo eas a Romanis insequentibus temporibus, et forte primum sub Augusto, nouo instituto Apollini fuisse adhibitos, propter consanguinitatem, quoniam altera eius soror, altera utriusque mater credebatur. Quod uero de uictimis ei oblati scribit Horatius, id cum Sibyllae etiam conspirat carmine.

Quique uos bobus ueneratur albis
 Clarus Anchisae Venerisque sanguis
 Imperet.

Dionysius citato loco scribit, in pompa ludorum simulacra numinum hominum humeris gestata fuisse. Existimo itaque finita pompa, iis in locis, ad quae peruentum erat, lectis ad eam rem instructis, simulacra ista fuisse imposita, id quod lectisterium dicebatur, ut supra a me animaduersum est. Quod ut in ludis etiam secularibus factum credamus, haec Sibyllae uerba nos adducunt,

ἡμοῖσι δ' ἔσω
 Νυξί τ' ἐπασσύτερησι θεοσεπίας κοιτῆ δῶνις
 Παμπληθὺς ἄγυρις

H. G.

h. e. diebus uero esto
 Noctibusque crebris uenerandis in puluinari-
 bus

Frequens coetus.

de Seueri ludis Herodian. l. III, uidimus, ait, sub illo simul supplicationes et peruigilia, ad formam Cereris initiorum.

Peruenimus iam ad ludos ipsos, de quibus Sibylla in genere praecipit, *σπαρδὴ δὲ γέλῳτι μεμύχρω*, id est, res autem seriae risui misceantur, eosque arbitrio eorum qui edituri sint relinquit. ex quo non unius generis fuisse probabile fit, certe in Augusti ludis Atreius Capito ludorum leges composuisse dicitur. Ad ludos quod attinet, edebantur illi uel in Circo, uel in Theatro, unde orta diuisio in Circenses et Scenicos. Ac Circum quidem Tarquinius Priscus extruxit, uti Dionys. Hal. docet, l. III, c. LXVIII. post quem alii quoque aedificati sunt, qui cum isto minores essent, maximus ille dictus est. Quae uero hic spectacula edi consueuerint, ab eodem discimus Dionysio, l. VII, c. LXXIII. Primum erat et quadrigarum, et bigarum, et singularium equorum cursus, eorumque qui curru uehebantur. Quibus peractis ingrediebantur, qui suis corporibus decertarent, cursores, pugiles, et luctatores. Interea homines coronabant bene de se meritos, uenerabantur, et uoce etiam praeconis collaudabant. Initium huiusmodi ludorum, in Circo postea spectatorum, ad Romulum refert Valerius Max. l. II, dicitque, Sabinis uirginibus captis

raptis, hos eum primum Consualium nomine celebrasse. Longo post tempore instituti etiam sunt ludi Scenici C. Sulpicio Paetico et C. Licinio Stolone Coss. anno p. V. C. CCCXCII, ut scribit Liuius l. VII, c. II. ex quo perspicimus, primo saltationibus saltem hos ludos constitisse, accessisse uero deinceps et uocem cantumque, et fabulas. Cum uero principio hi ludi nullis certis locis peragerentur, demum de extruendo Theatro cogitarunt M. Valerius Messalla et C. Cassius Longinus Censores a. V. C. Io C. post eosque Theatra a M. Scauro, Pompeio M. et aliis extracta sunt, quibus et Amphitheatra gladiatorum certaminibus, ferarumque uenationibus, destinata accesserunt.

Apud Zosimum tantum Theatri mentio est. sed nullum est dubium, quin etiam Circenses, alique ludi adhibiti fuerint. Herodianus, lib. III, de ludis Seueri secularibus sic scribit, Vidimus quosdam omnis generis ludos cunctis editos theatris. seculares hi tum appellabantur. et Suetonius de Domitiano, fecit ait, ludos seculares. in his Circensium die, quo facilius centum missus peragerentur, singulos a septenis spaciis ad quina corripuit. Nam quae haec antecedunt, quoniam cum iis non cohaerent, ad seculares ludos applicare non audemus. Ita uero ille, Spectacula ait, magna assidue et sumtuosa edidit, non in Amphitheatro modo, uerum et in Circo, ubi praeter solennes bigarum quadrigarumque cursus praelium duplex, equestre ac pedestre, commisit, atque in Amphitheatro nauale quoque. nam uenationes, gladiatoresque et noctibus ad

F

lych-

lychnuchos, nec uirorum modo pugnās, sed et feminarum, exhibuit. Neque huc pertinent, quae de ludis quinquennialibus, seu Agone Capitolino ab eo instituto refert. hic enim biennio prior est secularibus. Stephanionis cuiusdam, qui primus togatus saltare instituerit, et utrisque secularibus ludis, et Augusti et Claudii, saltauerit, meminit Plinius l. VII, c. XLVIII. Augustus quoque secularibus ludis iuuenes utriusque sexus prohibuit ullum nocturnum spectaculum frequentare, nisi cum aliquo maiore natu propinquorum. refert Sueton, in Octau. apud quem plura de eius ludis legi possunt.

Adiicit haec quoque Zosimus, matronas nobiles ad horam ab oraculo constitutam in Capitolium conuenientes deo, (id est Ioui et Iunoni, nisi legendum deae,) supplicasse, et hymnis eum, ceu fas est, celebrasse. Legebatur antea hic locus hunc in modum, τῇ δὲ μετὰ ταύτην ἡμέρα γυναῖκες ἐπίσημοι κατὰ τὴν ὥραν, et quae sequuntur. sed secure uerba ista, τῇ δὲ μετὰ ταύτην ἡμέρα, deleo, describentis errore haud dubie repetita, cum proxime antecedens periodus ab iisdem incipiat. ac praeterea contextum orationis intuenti apparebit, locum illis hic esse non posse. itaque sic incipio hanc periodum, γυναῖκες δὲ ἐπίσημοι, et reliqua. Sibylla uero de hoc ita cecinit.

Αἱ δὲ γαῖμα ζεύγλαι δεδμημένα ἡμῶν κείνω

Γινῶξ Ηρης παρὰ βωμὸν αἰοίδιμον ἐδριώσασαι
Δαί-

Δαίμονα λισσέδωσαν, ἅπασι θελήματα
 δέναι
 Ἀνδράσιν ἠδὲ γυναῖξι, μάρισα δὲ θηλυτέρη-
 σι.

Videntur autem mihi hi ludi plane conuenire cum ludis Apollini ab anno p. V. C. 15 XLII quotannis institutis, qui in eundem quoque cum nostris mensem inciderunt. De iis Linius, lib. XXV, refert, libris Sibyllinis inspectis, censuisse patres, Apollini ludos uouendos faciendosque, et quando ludi facti essent, XII millia aeris Praetori ad rem diuinam, et duas hostias maiores, dandas. item, ut Decemuiri sacra Graeco ritu facerent, iisque hostiis, Apollini boue aurato, et capris duabus albis auratis, (existimo autem hic cum Iac. Gronouio excidisse Dianam, cui caprae immolatae fuerint, quem uide in notis ad l. c.) Latonae boue femina aurata. ludos Praetorem in Circo maximo fecisse. factos populum coronatum spectasse, matronas supplicasse, uulgo apertis ianuis in propatulis epulatos esse, celebremque diem omni ceremoniarum genere fuisse. Meminit eorundem Linius l. XXX, scribitque, ad Veneris Erycinae templum eos esse celebratos, quando Circus Tiberis alluuione inundarit.

Iam quae primis duobus ludorum secularium diebus peracta sint explicui, quoniam uero Zosimus tridui trinoctiique mentionem facit, denique quid tertio die factum sit, ab eodem accipiamus. Tertio die, inquit, in Apollinis aede Palatina ter

nouem illustres pueri cum totidem puellis, omnes utrinque florentes, hoc est, qui ambos parentes superstites habent, Hymnos et Paeanas Graeca et Romana lingua canunt, quibus subiectae Romanis urbes seruantur. Idem Sibylla sequentibus uersibus praecipit.

- - αἰδόμενοι τε Λατῖνοι
 Παιᾶνας, κέρασι κέρασι τε νηὸν ἔχοισιν
 Ἀθανάτων, χωρὶς δὲ κέρασι χορὸν αὐταὶ ἔχοισιν
 Καὶ χωρὶς παιδῶν ἀρσην σαχὺς ἀλλὰ γονῆων
 Πάντων ζώντων οἷς ἀμφιθαλῆς ἔτι Φύτλη.

Carmen latinum, quod ab Horatio Augusti iussu compositum est, adhuc extat, de Graeco uero nihil inuenire apud alium autorem potui.

Videtur autem, praeter hos quos dixi ludos, posterioribus diebus factos, plures etiam in Campo Martio redditos fuisse. Zosimus enim ludos hic tribus diebus totidemque noctibus fieri consueuisse scribit. Sed de his nihil aliunde constat.

XIII

Haec habui, quae de alterius generis ludis secularibus in medium afferrem, restat ut de tertio quoque genere quae in promptu sunt exponam. Vbi tria item quaerenda erant, primum quibus numinibus illi fuerint dedicati, tum quae sacra illis facta, denique qui qualesue ludi ipsi fuerint. Ad primum
 et

et secundum quid ex fide veterum scriptorum referam non habeo, quae tamen ipse de his opinatus fueram, supra exposui. Quod vero ad tertium attinet, refert nobis de his aliqua Suetonius. Ita vero ille de Claudio Imperatore, spectacula ait, complura magnificaque edidit, non usitata modo, ac solitis locis, sed et commentaticia, et ex antiquitate repetita, et ubi praeterea nemo ante eum. Fecit et seculares, anticipatos ab Augusto. quibus histri-
onum quidam producti olim iterum producebantur. Circenses frequenter etiam in Vaticano commisit, nonnunquam interiecta per quinos missus venatione. De his certe testatur et Plinius l. VIII, c. XLII, Claudii Caesaris secularium ludorum Circensibus excusso in carceribus auriga, albatos equos palmam occupasse, praemiumque obtinuisse. Ex Tacito etiam colligas, iisdem ludicrum Troiae fuisse reperitum, Annal. l. XI, quod iam sub Augusto institutum memorat Suetonius. Celebris in primis Agon millenarius, de quo Eusebius, et Cassiodorus in Chron. referunt, quod ob hanc solennitatem innumerabiles Philippus cum filio suo bestias in Circo magno interfecerit, ludosque in Campo Martio theatrales tribus diebus ac noctibus populo peruigilante celebrarit. quadraginta etiam missus natali urbis Romanae concurrisse, et agonem millenarium actum. de quo etiam conferri potest Iulius Capitolinus, in Gord. c. XXXIII, et Metellus Tegerensis Monachus, Odis Quirin. a Canisio T. I. Antiq. lect. editis. qui tamen, cum circa annum demum a C. N. clo LX vixerit, testis mihi videtur parum idoneus.

us. A Philippo uero Imp. quia Christianis accensetur, omitti uidentur cultus et sacrificia deorum. Visum idem est Orosio, qui lib. VII, nec dubium est, ait, quin Philippus huius tantae deuotionis gratiam et honorem ad Christum et Ecclesiam reportarit, quando uel ascensum fuisse in Capitolium, immolatasque ex more hostias, nullus autor ostendit. Innuere uidentur hi autores, ea quoque, quae in Augusti ludis usitata fuisse ostendi, hic fieri conueuisse, cuiusmodi sunt ludi in Campo Martio nocturni, pompa in Capitolium ducta, et alia, ex quibus libenter etiam de reliquis idem statuerem, si modo plura ex uerustate mihi succurrerent argumenta. quibus destitutus litem quae hic moueri poterit suspensam relinquo. Ios. Scaliger certe existimat in centenariis natalibus urbis eosdem ludos, eadem sacra, eadem trinoctia, quae in secularibus, esse facta, Animadu. in Euseb. p. 235. Non possum tamen silentio praeterire quod G. G. Leibnitius in diff. de numis Grat. opinetur, Antoninum Pium ludos edidisse non illo ritu, qui secularibus fuerit debitus. itaque magis opinione hominum, et externa pompa, quam interiore ceremonia, seculares uideri. Additque, has seculares celebritates aliqua ratione ultra annum productas credibile esse. Itemque de Philippi ludis secularibus opinatur, eos magnam anni partem occupasse, ludosque factos esse decem, ipsis numis distinguentibus, pro numero forte seculorum peractorum.

XIV

Perspecta secularium ludorum differentia, reliquum est, ut in trium istorum generum tempora accuratius inquiram, eaque ex mea *Chronologia* aliter etiam ordinem. Quod si quis P. Taffini diffusam quidem, sed non eo minus intricatam, Chronologiam conferre uoluerit, intelliget me, si non aliud affectus fuerim, id saltem conatum esse, ut difficultates, quibus ista laborat, pro virili parte tollerem. Mea autem Chronologia ita se habet.

I. Anno V.C. Varron. CCXLV, qui est secundum Fastos Capitol. CCXLIV, Periodi Iul. 4205, instituti primum, seu publici facti sunt, ludi Ditis patris et Proserpinae ad Terentum. ita enim praeter Valerium Max. et alios, quos supra citavi, Valerius Antias, apud Censorinum c. XVII, ait, hos ludos seculares exactis regibus post Romam conditam annis CCXLV a Valerio Poplicola institutos esse. Excitant aliqui Plutarchum, qui in uita Poplicolae eos ad IV eius consulatum referre uideatur, qui incidit in a. V. C. CCL. Proximo, ait, anno Poplicola IV Consul factus est. Quia Sabini et Latini conspirauerant, erat belli suspicio. Religionem insuper ciuitati attulerat, quod omnes mulieres, quae ea hora praegnantes erant, partus imperfectos eicerent, neque esset suo tempore ullus editus. itaque Poplicola ex libris Sibyllinis placatis diis inferis, ludisque ex oraculo Apollinis instauratis, iam ad homi-

hominum se conuertit minas. Sed quid obstat, quo minus hunc locum de ludis Tauriis, ratione occasionis, et instituti, cum his consentientibus, accipiamus. de quibus conf. n. X.

I. A. V. C. Varr. CCXCVIII, sec. Fast. C. CCXCVII, M. Valerio et Sp. Verginio Coss. secundum opinionem meam instituti sunt ex Oraculo Sibyllino ludi primi in honorem Apollinis, aliorumque deorum, postea ab Augusto Imperatore redditi. De tempore consentiunt XV - uirum Commentarii apud Censorinum, et ultimos retro ab Augusto ludos seculares, seu primos ab origine numeratos, huic anno et Coss. assignant. Hi sunt, qui centesimo decimo quoque anno redibant. Ad eundem annum refert hos ludos etiam Ios. Scaliger, sed saltem ut opinioni suae inferuiat, qua seculum cum Periodo Romana confundit, et primum lustrum a. p. V. C. CLXXXVIII conditum statuit. Referunt eodem et Fasti Capitolini, ex quibus etiam Duumuiros sacrorum fac. M. Geganium, et C. Nautium agnoscimus. Cum quibus consentiunt Onuphrius Panuinius de ludis sec. et Steph. Vin. Pighius, Annal. T. I. p. 131, et 76. Quod uero hi duumuires, cum Censorino et aliis, hos ludos cum iis, quos a Poplicola primum editos esse dixi, confundunt, sine causa fecisse, autoritate saltem quorundam adductos, puto. Citat Pighius et Eusebium, qui ad Ol. LXXXI, 4, haec notat, Romae clarior agon centenarius primus aet. ubi pro *κλαρίων*, quod in Graecis Eusebii legitur, substituendum putat *Σημκλαρίων* Ios. Scaliger

liger, in Animaduers. ad l. c. p. 103. annis saltem aliquota nostro calculo differt Eusebii computatio. in Olymp. enim istius annum quartum incidit annus V. C. CCCI, et CCCII. Sed obstare uidetur, quominus hos ludos ex praescripto Sibyllae Apollini, aliisque diis, institutos existimemus, quod num. XII eosdem cum ludis Apollinaribus contulerim, de quibus apud Liuium, et Macrobiu. l. I. c. XVII, legimus, quod uoti factique sint bello Punico, ex uaticinio uatis Martii et carmine Sibyllino, suadente Cornelio Rufino X-uero, qui propterea Sibylla nominatus est. id quod accidit secundum Verrium Flaccum, et S. Vin. Pighium, Fuluio Flacco et Appio Claudio Coss. anno p. V. C. IXLII, bello Punico II durante. ex quo sequatur, ludos Apollinares secularibus longe esse iuniores. Existimo igitur his ita responderi posse, alios esse ludos Apollinis seculares, alios annuos, seu qui quotannis fieri debebant, quos anno demum p. V. C. IXLII institutos concedo. hanc enim in sententiam Liuius refert carmen uatis Martii, censentis Apollini uouendos esse ludos, qui ei quotannis, comiter fiant. non enim ex Liuii et Macrobii locis colligi potest, quod ante haec tempora Romanis ignoti fuerint, qui longo antea tempore Apollinis, reliquorumque numinum, quae Sibyllae carmen commemorat, religionem receperant. Liuius ipse a. p. V. C. CCCLV, cum grauis pestilentia urgeret, inspectis libris Sibyllinis, Duumuiros scribit, lectisternio tum primum in urbe facto, per dies octo Apollinem, Latonam, et Dianam, aliosque placuisse.

G

II. A.

II. A. V. C. Var. CCCV, Cap. CCCIV, postquam Decemviri Cons. pot. abdicassent, Idibus Decembr. Coss. facti L. Valerius Potitus et M. Horatius Barbatus, sub quibus secunda uice institutos puto ludos Ditis patris et Proserpinae, ea lege, uti in posterum post centesimum annum referrentur, siue haec religio ex Sibyllino aliquo oraculo, siue aliunde accepta fuerit. Confirmat annum Valerius Antias, ludosque secundos uocat, apud Centorinum. hic uero eos cum ludis a. V. C. CCCC VIII secundum XV uirum testimonium edicis confundit. Pighius apud Centorinum pro CCCV legendum censet CCCXLVIII, et hos item cum alteris, quos dixi, coniungit. sed emendatio sine causa facta. insequentes enim hos a. p. V. C. lV, et lCV, ludi, qui illis respondent, lectionem ueterem retinendam esse suadent. Quam etiam comprobat P. Tafsinus sed non satis firmo argumento. ut enim Scaligerum imitetur, dicit annum V. C. CCCV esse centesimum a primo lustro sub Seruio Tullio condito. ut uero omnia sibi consentiant, lustrum primum anno CCV adscribit, secus ac Scaligerum fecisse dictum est. legi ista possunt lib. II, c. IV, de ludis se. quae, cum certa ratione destituantur, hic merito omittimus. Videtur mihi quoque huc referendus esse locus Zosimi, sed emendationis indigens. Scriptor hic postquam de ludis Valerii Poplicolae egit, statim subiicit, Secundum haec morbis et bellis exortis, anno ab V. C. lV, Senatus iis se malis

lis liberare de Sibyllinis oraculis cupiens, eos, ad quos haec cura pertinebat, oracula consulere iussit. illis mali finem fore nuntiantibus, si Diti patri et Proserpinae rem sacram fecissent. perquisito loco, Diti et Proserpinae, ceu iussi fuerant, uota nuncuparunt. M. Porito IV Cos. et peracto sacro, malis urgentibus liberati, rursus aram terra obruerunt. Annus quem retuli ΙϷII in uetustioribus Zosimi libris extare dicitur, pro quo alii CCCLII, alii alium suae opinioni congruentem substituunt. mihi probabilis maxime uidetur annus CCCV, quo iam supra n. III, inspectos primum de his ludis libros Sibyllinos opinatus sum. huic uero opinioni quam maxime consentit locus Zosimi. deinde Consul hic nominatur Potitus, qui ad eundem annum pertinet. nam Potitus, quem alii hic intelligunt, Tribunus fuit mil. Cons. pot. a. V. C. CCCLIII, eo- que nusquam ludos editos fuisse legimus. quanquam aliqui pro Potito Poplium, aut Popilium, qui anno V. C. CCCCVI quartum Cos. fuit, legant. sed hoc anno primum consultos de his ludis libros Sibyllinos haud probabile est. Itaque pro his uerbis, Μάριος Ποπίτις τὸ τέταρτον ὑπατεύοντος, scribo, Ποπίτις καὶ Μάριος Ορατίς ὑπατεύοντων. ex quibus annus cognoscitur CCCV. Arbitrabar aliquando hunc locum ad an. V. C. ΙϷV referri posse, ideoque annum ΙϷII, Liuii calculo congruentem, retinebam, sed sequentia ita emendabam, ἀναζητήσαντες τὸν τόπον, ὃν Ἀδὴ καὶ Περσεφὼνῃ κατὰ τὸ προσταχθὲν καθήγγισαν Ποπίτις

πλὴς Βαλεεῖς Ποπλιόλης ὑπατεύοντος. At prior ista mihi deinceps emendatio commodior uisa est. Non possum silentio praeterire, quod primi quatuor ludi seculares partim a Valesio autore, partim a Valeriis Coss. quatuor eiusdem familiae uiris editi leguntur, Antonium Augustinum et Richardum Streinium, qui de familiis Romanorum scripserunt, existimare, sacrum hoc Ditis et Proserpinae familiae Valeriorum proprium fuisse. sed quantumuis de familiarum sacris constet, tamen sine testibus illa fingere nimis temerarium puto.

III. A. V. C. Var. CCCCIV, Furio Camillo et Appio Claudio Coss. ludi seculares primi generis tertii spectari. Sed horum nusquam mentionem factam memini, ideo forte, quod propter uicinitatem sequentium aut una exhibiti, aut a scriptoribus in unum confusi fuerint. Videtur mihi tamen sequens Festi ab Ursino suppleti locus huc referri posse, in quo Popilius Laenas Duumuir sacr. fac. his ludis fuisse dicitur. qui quando uixerit certo non constat, plures enim hoc nomine fuerunt. quoniam tamen circa haec tempora in Fastis Popilium quendam Laenatem Consulem fuisse legimus, ut a. V. C. CCCXCVIII secundo, a. CCCCIV tertio, et quarto a. CCCCVI, probabile uideri dico, eundem anno inter hos postremos Consulatus annos interiecto Duumuirum esse factum, nisi probabilius, apud Festum, pro Duumuiro, quod Ursinus suppleuit, IV Consul, legendum esse. Locum autem istum ita lego et interpre-

pre-

pretor. Seculares ludi Tarquini Superbi regis in agro sunt primum facti, quem Marti consecrauit, (loquitur hic de Campo ad Tiberim, quem Tarquinius Superbus usurpauerat, et suis segetibus oppleuerat, cum tamen Marti iam ante Seruii Tullii aetatem consecratus fuisset, quem regibus exactis restituerunt consules, uti legimus apud Dionys. Hal. l. V, c. XIII, et l. IV, c. XXII, et Plutarchum in uita Poplicolae. quare potius legendum, quem Marti consecrarunt.) P. Valerio Poplicola Consule, (scil. primum facti,) quod populus Romanus in loco illo antea repertam aram quoque Diti et Proserpinae consecrauerat, in extremo Martio campo, quod Terentium appellatur, demissam infra terram pedes fere XX, in qua pro malis auertendis pop. Romanus facere sacra solitus erat. Ludos postea (scilicet anno CCCV) seculares, et centesimo quoque anno (scil. CCCCV) facere ibi coepit (subaudi, populus Ro.) Popilio Laenate Duumuiro sacrorum, in quibus hostiis furuis est operatus tribus diebus, totidemque noctibus. ac deinde institutum, centum post annos ut fierent. unde uidentur seculares appellati, quod centum annorum spacium seculi habetur. Onuphrius Panuinius refert huc locum Zosimi supra ad an. V. C. CCCV a me allatum, ubi pro M. Porito legit M. Popilium, qui a. V. C. CCCCVI Consul fuit. Manifestum uero commisit errorem, cum huc spectare Augustini locum affirmat, quem ego, ad an. V. C. lV referendum esse, paulo post demonstabo.

G ;

II. A.

II. A. V. C. Var. CCCC VIII, Cap. CCCC VII, M. Valerio Coruino et C. Poetilio Coss. iterum ex SCro facti sunt ludi alterius generis seculares, M. Fabio et C. Iulio Duumuiris, uti ex Fastis Cap. nos docuit Pighius. Quibuscum consentiunt XV-uirum Commentarii, secundos ludos ad eundem annum et Coss. referentes, teste Censorino c. I. qui tamen eos cum praecedentibus confundit. Sunt autem hi ante Augusti ludos tertii.

IV. A. V. C. Var. I^o V sec. Fast. Cap. I^o IV, sec. Liuium I^o III, sec. Polybium I^o II, P. Claudio Pulchro et L. Iunio Pullo Coss. facti sunt quarti primi generis ludi seculares. Testes habemus Antiatem, et Liuium, apud Censorinum, qui tamen tertios ludos uocat. Liuii locus ex lib. XLIX periit. euius Epitomator, ut a Sigonio et Gronouio emendatus est, ita habet, Diti patri ludi ad Terentum ex praecepto librorum Sibyllinorum facti, (scil. an. V. C. I^o CII) qui ante annum centesimum primo Punico bello, I^o II anno ab V. C. facti fuerant. Iam uero constat Liuium in computandis ab V. C. annis a Varrone duobus, Polybium autem, quem in Punicis rebus saepe sequitur Liuius, tribus distare annis. itaque ad annum I^o II et I^o CII adiectis duobus annis, habes I^o IV, et I^o CIV, tribus uero, I^o V et I^o CV, hos ipsos quos quaerebamus annos. ut adeo Taffini emendatione, quam l. II, c. V, proposuit, non opus habea-

habeamus. Romani autem hoc anno maxima clade affecti sunt, uicta duce Claudio Cons. qui auspicia contemserat, ad Drepanum a Poenis classe una, altera uero ab hostibus ad litora compulsa, et naufragio perditâ. Compellabat sine dubio hoc malum Romanos ad antiqui sacri memoriam. Quorsum pertinet locus Augustini de Ciuit. dei l. III, c. XVIII, quo scribit, Punicis bellis magno metu perturbatam Roman. ciuitatem ad remedia cucurrisse. Instauratos esse ex autoritate librorum Sibyllinorum ludos seculares, quorum celebritas inter centum annos fuerit instituta, felicioribusque temporibus memoria negligente perierit. renouasse etiam Pontifices ludos sacros inferis, et ipsos aboliros annis retrorsum melioribus. adiicit deinde, nihil his rebus eos esse consecutos. nihil enim miserabilius primo bello Punico accidisse, quam quod ita Romani uicti sint, ut etiam Regulus caperetur. Id uero factum legimus a. V. C. CCCCXCVIII, bellum uero ipsum ortum a. CCCCXC. uidetur igitur hoc uelle Augustinus, quod intra hos annos ludi isti restituti fuerint. Sed primo is non maiorem in historia fidem meretur ac Litius. deinde ipse sibi haud constare uidetur, dum ante Regulum captum bellum infeliciter gestum esse affirmat, quod tamen aliter se habere aliunde nouimus. Quamuis igitur in anno definiendo errauerit, testimonium tamen institutis his temporibus ludis secularibus praeber. Quod uero scribit eos omissos antea esse, cum ad annos ab V. C. CCCCV et CCCCVIII pertinere putem, libenter crediderim his temporibus esse neglectos, nisi coniectura

et

et autoritas, quam supra adduxi, quamuis non factis firmæ, obstarent.

III. A. V. C. Var. 15 XVIII, Cap. 15 XVII, P. Cornelio Lentulo et C. Licinio Varo Coss. tertii facti sunt alterius generis ludi seculares. Affirmat hoc marmor Capitolinum, de quo consulendus Onuphrius Panuinius, et Pighius, Annal. T. II. p. 91, et XV-uirum Commentarii apud Censorinum, ubi etiam tertii appellantur. Praeterea horum mentionem facere uiderur etiam Augustinus, loco supra a me allegato. nam quod de centum annis quibus redditi fuerint scribit, in eo una cum aliis errare potuit, qui spacium illud temporis opinione sua metuntur. Annis XXIV post instituti sunt ludi Apollinares annui, qui antea, mea quidem sententia, tantum seculares fuerunt. de quibus supra satis dictum est, n. XII.

V. A. V. C. Var. 15 CV, Cap. 15 CIV, sec. Liuium 15 CIII, sec. Polybium 15 CII, L. Marcio Censorino et M. Manilio Coss. quinti primi generis ludi seculares facti sunt. quartos uocat Censorinus, et nostram in sententiam Antiatem, Varronem, et Liuium citat. cuius Epitomator etiam, quem supra allegauit, scribit, ludos Diti patri ad Terentium anno 15 CII factos. Idem Censorinus notat, Pisonem Censorium, et Ca. Gellium, sed et Cassium Heminnam, qui illo tempore uixerit, post annum factos tertium affirmasse, Cn. Cornelio Lentulo et L. Mumio

mio Coss. qui annus est 15 CVIII. sed suspicamur istos scriptores aut aliam temporum rationem secutos, aut alio modo lapsos esse.

IV. A. V. C. Varr. 15 CXXVIII, Cap. 15 CXXVII, M. Aemilio Lepido, et L. Aurelio Oreste Coss. quarti editi fuere alterius generis ludi seculares, testibus XV-uirum Commentariis apud Censorinum, et Fastis Capitolinis apud Pighium, T. III, p. 33.

Ingenuetamen fateor ludorum secularium, quos XV-uirum Commentarii et Fasti Capitolini singulis C et X annis, uti ostendi, affixerunt, ante Augusti tempora nullam plane apud historicos mentionem fieri. Fastos uero Augusti demum aetate confectos, qua etiam calculum istum XV-uirum primum subductum probabile est, non satis certo ludis antiquis secularibus argumento esse uideri. Interim tamen fidem habendam esse putavi his quos attuli testimoniis, donec ex aliis maioris fidei antiquitatis reliquiis aliud poterit demonstrari.

VI. A. V. C. Var. 15 CCV, ludi primi generis seculares sexti peragi debebant, sed praeter morem omitti sunt, eam haud dubie ob causam, quod initia funestissimi inter Caesarem et Pompeium belli, quae in haec tempora inciderunt, prohibuerint, quo minus, dum de salute cogitandum erat, antiquorum institutorum, decorique ratio haberetur. Ac primo ut hoc credamus, adducit nos omissa a

H

scripto.

scriptoribus eorum mentio , deinde quod Caesar Augustus dicitur a Suetonio nonnulla ex antiquis ceremoniis abolica restituisse , in quibus etiam ludos seculares recenser , et Zosimus scribit , sacrificio illo ad tempus neglecto Octavianum Augustum id renouasse.

V. A. V. C. Var. 15 CCXXXVII , Capit. 15 CCXXXVI , C. Furnio et C. Iunio Silano Coss. quinti alterius generis ludi seculares iustaurati sunt a Caesare Octauiano Augusto et Agrippa , sicut scribit Censorinus c. l. quintos etiam uocat Dio Cassius lib. LIV. in Fastis Capitolinis haec leguntur.

LVDI SAECVLARES QVINCT

IMP. CAESARE DIVI F. AVGVSTO

C. SENTIO C. F. C. N. SATVRNINO

MAG. XV VIR

M. CLAVDIO M. F. M. N. MARCELLO

M. FVFFIO M. F. STRIGONE

D. LAELIO D. F. D. N. BALBO

sicut testantur Onuphrius , et Pighius Annal. T. III, p. 519. Anticipavit autem quasi , ut loquitur Suetonius , uno anno. cum enim ludi ex XV-uirum computo a. V. C. Var. 15 CCXXXVIII redire debuissent , iste anno ante edidit. Querit hic Dodwellus , Diff. X, S. XXXII , ane existimandum sit potius inter Consules anni 15 CXXXVIII et 15 CCXXXVII, unum

unum par Consulium in Fastis omiffum, adeoque annum deficere, qui ad implendos centum et decem annos requiratur. et postquam id negavit, putat Augustum CX annos dedita opera noua ratione ita numerasse, ut terminum numeri utrumque includeret. De ludis nero istis secularibus testatur etiam Suetonius, in Octauiano, et ex eius fide Claudius Imperator in historiis scripsit Augustum intermissos ludos seculares multo post diligentissime annorum ratione subducta in ordinem redegisse. Fallitur dubio procul Zosimus, cum eosdem ludos L. Censorino et M. Manlio Coss. factos scribit, aut emendandus est, quemadmodum a Leunclauio, sed minus recte factum, qui substituit L. Censorinum et C. Sabinum, qui plane his temporibus non competunt. ut adeo errauerit Lindenbrogius, quod in notis ad Censorinum, p. 103, putarit hanc ueram esse et indubitata Zosimi lectionem. Cum his ludis coniunctos deinceps existimo ludos primi generis seculares, uti iam supra dictum est, num. VI.

I. A. ab V. C. Varr. Icccc, Tib. Claudio Druso Caesare IV, et L. Vitellio III Coss. spectati sunt ludi seculares tertii generis primi, ab Imperatore Claudio editi, teste Censorino, et Plinio l. VII, c. XLVIII, et Dione Cassio l. LX, et Tacito Annal. l. XI, quod etiam Fastis Capit. conuenit, de quibus consulendus Pighius, T. III. Annal. p. 577. Censorinus eos uocat sextos, ratione scil. habita Augusti ludorum, quos una serie cum his computat, et confundit. H 2 VI.

VI. A. V. C. Var. **l̄ccccxlvii**, Fl. Domitianus Imperator XVII, et T. Flavius Clemens Coss. fuerunt, eoque ludi alterius generis seculares sexti edi debuerunt. quod ut crederemus nobis persuadere poterat Zosimus, qui a ludis ab Seuero anno V. C. **l̄ccccxlvii** editis centum et decem annos retro numerat, scribitque, Domitianum a Claudio discessisse, et numerato ambitu annorum ex quo ludos Augustus fecerit, traditam ab initio legem seruare uisum esse. ambitus uero legitimus, et Augusti edicto conueniens, erat annorum CX. Sed obstant his imprimis numi, qui Consulatu Domitiani XIII seculares ludos factos testantur. quibuscum faciunt Fasti Capitolini, de quib. uid. Dodwelli Annales Stavianos. n. XXXVI, et Censorinus, qui consulem Minucium Rufum una cum Domitiano XIV Conf. nominat. Incidunt autem hi consules, adeoque ludi ipsi, in annum ab V. C. **l̄cccxli**. Praetura Taciti et XV. uiratus, quo hi ludi norantur, quia incerti sunt, subsidio nobis esse nequeunt. Septimos uocat Censorinus ob eam quam dixi rationem.

II. A. VI. C. Var. **l̄cccc**, Vlp. Antonino Pio IV et M. Aurelio II Coss facti prebabiliter ludi seculares tertii generis secundi. de quibus nihil certi afferre possum, praeter locum Aurelii Victoris a Schotto editi, ubi de Antonino Pio hunc in modum scribit, Denique annis quibus publica egit XX idem mansit, celebrato magnifice urbis nongentesimo. quo loco magnifici uocabulum procul dubio de pompa ludorum et spectaculis accipiendum est:
G. G.

G. G. Leibnitiuſ exiſtimat hoſ Antonini ludos non eſſe proprie dictoſ ſeculareſ, quod hoc nomine nuſquam eorum fiat mentio, ac praeterea neque ritui ludorum cum ueteribuſ ludis ſecularibuſ conuenerint, a populo tamen ita eſſe appellatoſ, ideoque huc ſpectare putat inſcriptionem apud Herwartum, in qua ſeculareſ octauu dicantur. Eodem anno et Conſulatu Antonini celebrati ſunt eiſ Decennaleſ primi, ut ex numiſ diſcimus, ac fortatte cum iſſidem ſimul ſeculareſ ſunt exhibiti. Taſſinuſ exiſtimat, ſeculareſ ludos per decennaleſ in numiſ intelligi, eoſque ideo ita eſſe appellatoſ, quod decimo imperii eiſ anno editi fuerint. In quo fallitur. Decennalium enim ludorum inſtitutio longe antiquior Antonino, et aliaſ nihil cum ludis ſecularibuſ commune habet. Erant enim Decennaleſ, qui ab Imperatoribuſ ſinguliſ decem anniſ a primis imperii auſpiciſ exactiſ celebrabantur. Inſtituit, ut apud Dionem Caſſium, lib. LX, legimus, Auguſtuſ, ut per decennia tempuſ imperii intercideretur, et ſinguliſ exactiſ id denuo ſenatuſ decreto ei deferretur. et de Claudio idem autor ſcribit, decem anniſ imperii eiſ exactiſ, ad reſumendum id nihil decreto opuſ habuit. neque enim in decennia intercifum, quod Auguſtuſ fecerat, id gerere ſtatuit. ludi tamen decennaleſ facti. Simileſ celebratte legimus Gallienum ab V. C. cIoXVI, de quibuſ Trebelliuſ Pollio c. VII, et ſeq. interfectiſ, ait, militibuſ ad Byzantium, Gallienuſ, quaſi magnum aliquid geſſiſſet, Romam curſu rapido conuolauit, conuocatiſque patribuſ Decennia celebrauit, nouo genere lu-

H 3

do

dorum, noua specie pomparum, exquisito genere uoluptatum. Taffinus credidit hos fuisse ludos seculares Xlos, deceptus numo, in cuius uno latere conspicitur Gallienus, in altero ceruus, cum hac inscriptione, SECVLARES AVGVSTI. Mihi quidem nullum est dubium, quin hic Decennales ludi intelligantur, in adulationem principis ideo seculares uocati, quod non dissimiles essent ludis uere secularibus, ante XVI annos a Philippo Imperatore editis. quibus magnifico apparatu institutis cum ille sibi ingentem gloriam comparasset, Gallienus in eius aemulationem ludos decennales nouo genere ludorum, exquisito genere uoluptatum, instituit, adeo ut, quoniam ludis secularibus Philippi nulla ex parte cederent, ipsi Gallieni seculares appellarentur. Nullam enim inuenire possum rationem, quare Gallienus ludos uere seculares, qui paulo ante peracti erant, denuo institueret. et incerta coniectura est Taffini, Philippi tanquam Christiani Imperatoris ludos pro nullis, siue irritos esse habitos, opinantis, cur enim non a proxime potius eum insequente Imperatore Decio, acerbissimo Christiani nominis hoste, essent instaurati.

VII. A. V. C. Varr. IsCCCC LVII, L. Fabio Chitone II et M. Annio Libone Coss. editi sunt a L. Septimio Seuero Imp. una cum filiis M. Aurelio Antonino et Geta, septimi alterius generis ludi seculares, uti testatur Zosimus, et Censorinus l. c. et Herodianus lib. III de eius historia, ad quos accedunt numi istorum principum, qui idem satis superque

perque comprobant, qui apud collectores istorum monumentorum conspici possunt. Octauos ludos uocat Censorinus. Eodem refert Ios. Scaliger uersus Oppiani ex l. II ἀλιευτ. uti existimat, ad Seuerum et filium Antoninum Caracallam pertinentes, quibus deos precatur, uti eos sibi seruent

Πολλαῖς ἐνδεκάδεσσι ἐλισσομένων ἐνιαυτῶν, quemadmodum hic uersus ab eo emendatur. putat enim ipsis ludis secularibus Caesaribus hoc opus a Poëta oblatum, animadu. in Euseb. p. 222. Effetque adeo haec acclamatio similis illi, qua Vitellius Claudium seculares edentem ludos allocutus est, Saepe facias, quorsum conf. Barn. Briffonius de form. solen. l. VIII, p. 72. qualem etiam Dodwellus Annal. Stat. l. c. putat esse illam apud Martialem Epig. I, l. IV, ad Domitianum.

Hic colat ingenti redeuntia secula lustro,
Et quae Romuleus sacra Terentus habet.

III. A. V. C. cIo, M. Iul. Philippo Imp. III, et M. Iul. Philippo Caesare II coss. editi sunt ludi seculares tertii generis tertii. De millesimo enim urbis anno siue natali ab iisdem celebrato testes sunt Eusebius, et Cassiodorus in Chron. Eutropius l. IX, Iulius Capitolinus, alii. fidem his faciunt numi secularium ludorum memoriam conseruantes plurimi. Sed plerique referunt consularum Philippi III, qui in sequentem annum incidit, aliqui II, cuiusmodi apud Onuphr, Panu. mentio facta. Ex-
istimo

istimo itaque, haec ita inter sese conciliari posse, si statuamus, quod annus ab V. C. millesimus Varronianus a mensē Aprili Iuliani millesimi incipiat, et in eodem mense sequentis terminetur, Consules uero mense Ianuario inierint, tum quod non unius generis sed plures ludi, quod numi indicare uidentur, fuerint, quibus, ut Leibnitio uidetur loco supra allegato, magna pars anni consumta fuerit. Ita enim fieri potuit, ut ludi seculares partim in alterum partim in tertium Philippi consulatum inciderint. De Philippo dubitant aliqui, quod Christianus fuerit, Pagus eum demum post ludos seculares Christi sacris nomen dedisse arbitratur. Sed contrarium asserit, copioseque de hoc argumento disputat Io. Ciampinus in disquis. de duobus Emblem. Card. Carpinei, Romae 1691 anno edita.

VIII. A. V. C. c15 LXVII, Fl. Constantino M. Imp. et C. Aurelio Licinio III Coss. celebrari oportuit ludos seculares alterius generis octauos, quos tamen omissos esse testatur Zosimus. Constantino ait, et Licinio III Coss. C et X annorum spacium completum fuit, quo iam ludos consueto more celebratos oportuit. addit deinde, eo neglecto ad infelicitatem illam res prolabi necesse fuit, quae hoc tempore nos urget. quo respicit ad oraculum Sibyllae, quod plurima Romanis pollicebatur, si religioni ueteri infisterent.

IV. A. V. C. c15 C, Fl. Philippo et Salla Coss. sub Imperatore Constante quarti ludi tertii generis

neris seculares omitti sunt. qua de re Aurelius Victor Schotti, et quoniam, inquit, nomen admo-
nuit, nostra quoque aetate post mille centesimus
Consule Philippo excessit, nullis, uti solet, solenni-
bus frequentatus. adeo indies cura minima Roma-
nae urbis.

IX. A. V. C. clō CLXXVII referri debebant ludi
alterius generis seculares noni. sed quoni-
am octavi omitti fuerant, Honorius Imperator eos
anticipauit, ita ut anno V. C. clō CLVII ederentur.
siue, quod uerosimilius est, seculo, quo reddi de-
bebant, non ex ueteri instituto CX, sed C tantum
annos tribuebat. secundum quem computum an-
nus clō CLVII plane ultimus erat seculi a factis sub
Seuero Imp. ludis secundi. Abstinebant, ut credo,
ab his et similibus ludis Christiani Imperatores, pro-
pterea quod ex Sibyllae consilio et instituto fierent.
Id uero maxima Romanorum pars, antiquae religio-
ni adhuc dedita, aegre ferebat. Cum igitur sub Ho-
norio Imperatore Alarici Gothorum regis in Italiam ir-
ruptio perniciem illis minaretur, culpam, ut fit, in
neglectum conferebant ueterum institutorum ac
religionis. quorum superstitioni denique, ut ani-
mos illis ad subeunda belli discrimina paratiores ad-
deret, cedere coactum puto Honorium, adductum-
que, ut quo dixi anno, se VI, et Aristaeneto Coss.
ludos seculares instauraret. Facit huc Claudia-
nus, qui in VI Consulatum Honorii, Romam
ita loquentem introducit.

I

Iam

Iam flauescencia centum
 Messibus aestiuae derudent Gargara falces,
 Spectatosque iterum nulli celebrantia ludos
 Circumflexa rapit centenus secula consul,
 His annis qui lustra mihi bis dena recensent.

Atque haec sunt, quae de Romanorum ludis
 secularibus post alios in medium afferre uisum est.
 quibus susceptam hanc pro inquirenda antiquitate
 qualemcunque operam concludo. Deum uero pre-
 cor, ut aurea nobis hinc inire iubeat secula. pro
 quibus non ludos illi uouemus, non ducimus
 uictimas, sed calentes piae mentis thure
 aras statuimus.

Errata, quae describendo commissa sunt, ita emendari de-
 bent. p. 4. l. 27. post *Βραυγώνισ* add. comma. p. 6. l. 12.
 leg. ex quibus. ib. l. ult. post uocab. edixit, add. Eosdem
 quoque secutus uidetur autor Fastorum Capitol. p.
 7. l. 25. dele uoc. sic. p. 8. l. 22. post putent, scrib. punctum.
 p. 21. l. 26. lege Terentinis. p. 22. l. 1. lege immolasse. p. 23. l.
 22. lege Consualia. ib. l. 24. leg. eruditorum uir. notae. p. 31.
 l. 9. pro quae uenationibus, scribe, ac uen. l. 29. scr.
 Dindymene. p. 38. l. 4. scr. Iuuenalis. p. 40. l. 33. lege eo-
 rumque. l. ult. leg. raptis. p. 55. l. 10. lege ludos.

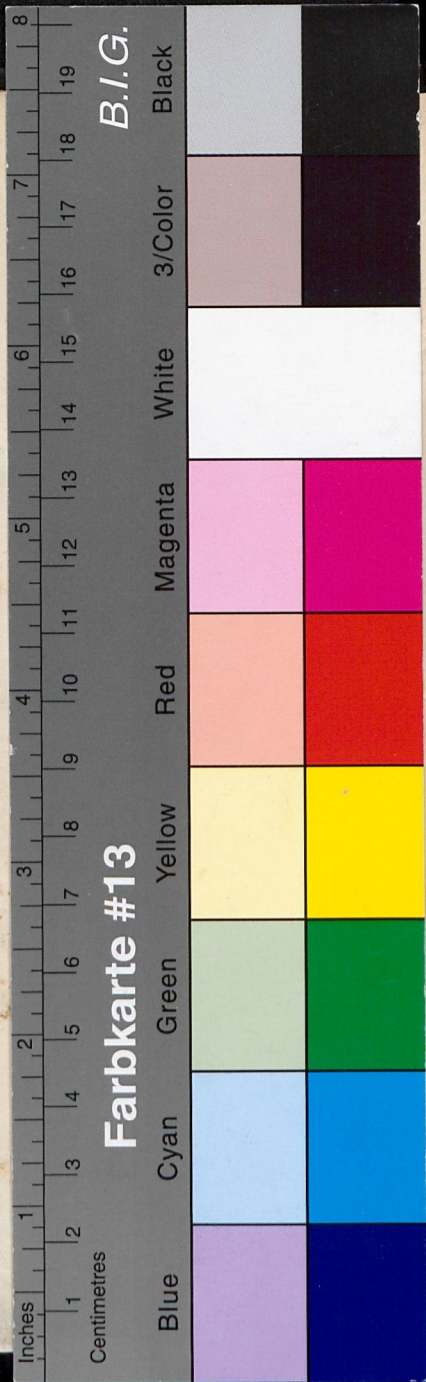
CA 3460

X 234 47 87

nc

seculari

AVSPICIIS
RECTORIS MAGNIFICENTISSIMI
SERENISS. PRINCIPIS REGII
FRIDERICI AVGVSTI
DE
LVDIS ROMA-
NORVM SECV-
LARIBVS
PRO LOCO

AB AMPLISS. PHILOSOPHORVM ORDINE
INVSITATA SIBI BENEVOLENTIA
ASSIGNATO

PRID. KAL. DECEMBR.

A. R. G.

∞ IO CC XVII

LOCO CONSVEVO DISPVTABIT

CHRISTOPH. FRID. AYRMANNVS

L. A. MAG

RESPONDENTE

M. SAMVELE IONATHAN PAVPITIO

DAMA-SAX. SS. THEOL. CVLT

VVITTEBERGÆ SAXONVM
EX OFFICINA CHRISTIANI SCHROEDERI, ACAD. TYPOGR

